

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Sabina Dostálová

Irácký Kurdistan

Iredenta a secese

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Žídková Ph.D., M.A.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 30. dubna 2015

Sabina Dostálová

Ráda bych poděkovala Mgr. Markétě Žídkové Ph.D., M.A., vedoucí mé bakalářské práce, za odborné vedení a cenné rady a připomínky, které mi pomohly zpracovat tuto bakalářskou práci.

OBSAH

ÚVOD	5
1. Iredenta a secese	10
1.1 Úvod pro problematiky iredenty	10
1.2 Weinerovo pojetí iredenty	11
1.3 Vliv mezinárodního prostředí na iredentu	13
1.4 Secese a iredenta: dva příbuzné pojmy.....	14
1.5 Separatismus. Znaký kurdského separatismu	17
1.6 Kurdové jako národ – definice národa	18
2. Separatistické snahy iráckých Kurdů ve 20. století	22
2.1 Iráčtí Kurdové v meziválečném období.....	22
2.2 Vznikající nacionalismus. Vznik Kurdské demokratické strany v Iráku.....	24
2.3 Svržení monarchie. Nástup autoritářství.....	27
2.4 Iráčtí Kurdové v éře Saddáma Husajna	29
3. Iráčtí Kurdové po roce 1991	34
3.1 Vznik autonomní kurdské oblasti. Kurdská občanská válka	34
3.2 Iráčtí Kurdové v post-saddámovské éře	36
3.3 Perspektivy vývoje.....	40
ZÁVĚR	44
LITERATURA	47
Abstrakt (CZ)	53
Abstract (EN)	54

ÚVOD

Kurdové představují národ, jenž obývá část území více než pěti států. I přes dlouhou historii bojů za nezávislost se zatím kurdské menšině v žádném státě nepodařilo vytvořit samostatný kurdský stát, ačkoli je to jejich hlavním cílem již od konce první světové války. Výjimku představuje pouze Máhábádská republika, jež vznikla v roce 1946 na kurdsém území v Íránu. Ta ale následující rok opět zanikla. Byly to právě poválečné mírové konference, které měly na budoucí politický vývoj Kurdů významný vliv, neboť během těchto jednání došlo k vytvoření nových států a umělých hranic na Středním východě, které vedly k rozdělení kurdského národa mezi více států, a to především Irák, Írán, Turecko a Sýrii. O Kurdech se často hovoří jako o největším národu na světě, jenž nemá vlastní stát, přičemž jejich právo na sebeurčení, stejně jako v případě dalších utlačovaných národů ve světě, je zcela legitimní. První nacionalistické organizace, které se snažily o sjednocení Kurdů a vytvoření jednotného státu, se začaly objevovat již na konci 19. století v rozpadající se Osmanské říši. Po porážce Turecka v první světové válce a pozdější smlouvě ze Sevres byl Kurdům vznik samostatného státu přislíben, avšak kvůli nesouhlasu Turecka a politickým změnám v Evropě byla kurdská otázka na dalších jednáních vyškrtána.

Historie iráckých Kurdů se začala psát v roce 1923, kdy byl po dohodě z Lausanne ustanoven vznik nového státu Irák. Velká Británie, jež toto území ovládala, sice zveřejnila svůj záměr vytvořit na severu země kurdský stát, avšak k jeho definitivnímu založení nikdy nedošlo. Obdobný scénář se opakoval s každou změnou iráckého politického vedení, přičemž všechny požadavky iráckých Kurdů na nezávislost byly ze strany irácké vlády zamítnuty. Nacionalismus iráckých Kurdů je taktéž nedělitelně spojen se vznikem Demokratické strany Kurdistánu v čele s rodem Barzaniů a Vlasteneckým svazem Kurdistánu, kdy se obě tyto strany zasazují o vznik nezávislého iráckého Kurdistánu. Ačkoli se tyto dvě nejsilnější strany v zemi dělí o vládu, jejich vzájemný vztah je odrazem neustálého boje o moc na kurdsém území, jenž započal již v roce 1975 a i v nynější době značně komplikuje kurdskou separatistickou politiku.

Masud Barzani, současný lídr Demokratické strany Kurdistánu a hlava Kurdské regionální vlády, navíc hovoří o Kurdech ve všech zemích jako o jednotném národu, který má právo na vytvoření společného státu tak, jak tomu bylo slibováno na poválečných konferencích. V polovině minulého roku vyhlásil tento politik konání referenda, které by mělo rozhodnout o oddělení kurdského území od Iráku, ale definitivní datum, kdy by k referendu mělo dojít, nebylo dosud oznámeno.

Cílem této práce je popsat a analyzovat separatistické snahy iráckých Kurdů v období po první světové válce do současnosti, s důrazem na období od 60. let 20. století do pádu Saddáma Husajna v roce 2003. V návaznosti na cíl této práce je definována hlavní výzkumná otázka: Lze v případě iráckých Kurdů hovořit o iredentě či spíše o secesi? Tato hlavní výzkumná otázka bude nadále rozvinuta pomocí další, vedlejší výzkumné otázky: Jaký vliv na separatistické tendence iráckých Kurdů měly změny v politickém systému Iráku?

Výběr tohoto tématu bakalářské práce byl značně ovlivněn chystaným referendem, jehož konání v polovině minulého roku oznámil lídr Demokratické strany Kurdistánu Masud Barzani. V tomto referendu mělo být rozhodnuto, zda se kurdské území oddělí od Iráku a vytvoří samostatný nezávislý stát. Barzaniho ohlášení referenda se stalo jedním z hlavních témat v zahraničním tisku, čímž na sebe irácký Kurdistán strhl značnou část pozornosti. Dalším důvodem k tomuto výběru byla absolutní mezera v české odborné literatuře, která by se problematikou iráckých Kurdů zabývala, a taktéž aktuálnost tohoto tématu v rámci oblasti Středního východu, která je však v současné době odsunuta do pozadí kvůli aktivitám Islámského státu.

Tato práce bude vycházet z teorie iredenty, secese a separatismu, přičemž všechny tyto pojmy budou blíže definovány v první, teoretické kapitole. Dále budou tyto teorie aplikovány na separatistické snahy iráckých Kurdů. Jak už bylo naznačeno výše, tato práce je případovou studií, jež se opírá o empiricko-analytický přístup a dále pracuje s metodou deskripce a analýzy.

Tato práce je zahájena obdobím po první světové válce, jež představuje v historii Kurdů, a tedy i těch iráckých, důležitý mezník. Po rozpadu Osmanské říše se o budoucnosti etnických skupin rozhodovalo na mírových konferencích, avšak kurdská otázka zde nebyla nikdy dořešena. Důraz je kladen na období od 60. let 20. století do pádu Saddáma Husajna v roce 2003, přičemž práce končí současnou dobou. Z geografického hlediska je práce vymezena oblastí Středního východu, respektive poloostrovem Malá Asie. Území Kurdistánu se rozkládá na východě Turecka (Severní Kurdistán), severu Sýrie (Západní Kurdistán), západu Íránu (Východní Kurdistán) a severu Iráku (Jižní Kurdistán), přičemž irácký Kurdistán zabírá území při hranicích se všemi dříve zmíněnými státy a skládá se ze čtyř gubernií, a to Suleymanie, Dahuku, Arbílu a Halabdži.

Co se týče dosavadního zpracování tématu, z českých autorů se touto problematikou nezabývá přímo žádný. Pokud jsou iráčtí Kurdové v některých publikacích zmíněni, děje se tak vždy ve spojitosti s Iráčany. Kapitoly, které se jim věnují, jsou vždy součástí knihy jako celku, jenž se zabývá iráckým státem, a tudíž informace týkající se Kurdů jsou stručné a nedostatečné a slouží pouze k bližšímu vysvětlení situace v Iráku. Zahraniční zdroje naopak

nabízí mnohem vyzrálejší, obsáhlejší a hodnotnější zpracování této problematiky, neboť iráckými Kurdy se zabývá značné množství autorů. Většina se však zaměřuje na politický vývoj iráckých Kurdů jako takových, jen mále procento autorů se věnuje přímo jejich separatistickými tendencemi a možným scénářům vývoje v kurdské oblasti, stejně jako jejich potencionálním oddělením, dopadem tohoto kroku na Irák a další země, v nichž Kurdové žijí.

Pro první, teoretickou část, jsou stěžejními díly texty Myrona Weinerja a Donalda Horowitze. Weinerja lze označit za vědeckou kapacitu, jež se zabývá problematikou iredenty a jeho text *The Macedonian Syndrome* je základem, z něhož vychází i další autoři věnující se problematice iredenty. Zároveň v rámci jeho textu jsou definovány možné scénáře vyústění iredentistického konfliktu, které budou dále využity v poslední kapitole této práce. Téměř ve stejné době vychází i editace od Naomi Chazanové, izraelské politoložky, jež se taktéž věnuje problematice iredenty a dává ji do spojitosti s politickými reorganizacemi a mezinárodními komunitami, které mají dle jejího názoru zásadní vliv na iredentu. Stejný názor jako Chazanová týkající se mezinárodních komunit sdílí i profesor politologie Thomas Ambrosio, dle kterého je iredentistický úspěch z valné části založen na míře mezinárodní tolerance. Expertem na iredentu a secesi, jejich problematiku a vzájemný vztah je osoba Donalda Horowitze, který publikoval několik desítek textů, v nichž nahlíží na iredentu a secesi jako na dva příbuzné jevy, které je nutné studovat společně, aby nedošlo k jejich zaměnění. Jeho vliv na ostatní autory je jako v případě Weinerja značný, neboť mnoho z jeho tvrzení se setkalo jak s uznáním, tak kritikou. Z mladších autorů lze zmínit Miroslava Mareše a Markuse Kornprobsta, kteří se taktéž zabývají problematikou iredenty.

V historické části této práce představují nejvýznamnější zdroj informací monografie *The Modern History of the Kurds* od Davida McDowalla a *Iraqi Kurdistan: Political Development and Emergent Democracy* od Garetha Stansfielda. Oba tito autoři se zabývají politickým vývojem Kurdů již před obdobím, kterým tato práce začíná a poskytují tak ucelený zdroj informací. Stansfield se navíc ve svém textu zaměřuje na vývoj stranického systému v iráckém Kurdistanu, v jehož rámci se věnuje vzniku obou nejsilnějších kurdských stran a zaměřuje se na jejich vzájemný vztah, jenž je pro fungování iráckého Kurdistanu klíčový. Dále je v práci citováno z dalších dvou Stansfieldových publikací věnující se problematice iráckých Kurdů. Z publikací v českém jazyce je v této práci využito celkem šesti, v prvním případě se jedná o překlad monografie *Iraq since 1958. From Revolution to Dictatorship* od Marion Farouk-Sluglettové a Petera Slugletta. Jejich text zmiňuje irácké Kurdy v návaznosti na situaci v Iráku v určitých obdobích. Ryze českým zdrojem je kniha *Dějiny Iráku* od dvojice Eduard Gombár – Lukáš Pecha, která strukturou práce kopíruje výše zmíněnou monografii

od Sluglettových. Kurdům v této knize věnují jen určité pasáže kapitol, které však dostačují pro doplnění informací. Další český zdroj představuje monografie od Tomáše Raděje. Primárním zdrojem v této části práce je monografie od Jawada Melly *Kurdistan and The Kurds. A Divided Homeland and a Nation without State*. Jawad Mella je rodilý Kurd a známý kurdský politik, prezident Kurdského národního kongresu. Ve svém textu se zaměřuje na Kurdistan a kurdskou společnost jako celek, která bojuje za kurdskou nezávislost. Jako dalšího primárního zdroje je využito dat z oficiálních stránek Kurdské regionální vlády.

Třetí kapitola, jež začíná obdobím po irácké invazi do Kuvajtu, která vyústila k vytvoření autonomní kurdské oblasti, pracuje převážně se zahraničními zdroji. Nejčastěji citovaným autorem v této části práce je Kenneth Katzman, specialista na středovýchodní vztahy, jenž se ve svých textech *The Kurds in Post-Saddam Iraq* zaměřuje na irácké Kurdy v období po pádu Saddáma Husajna a na změny ve stranickém systému Iráckého Kurdistanu po roce 2003. Vztahem dvou hlavních kurdských stran se ve svém textu *Chaos in Iraq: Are the Kurds Truly Set to Win?* věnuje Winston Harris. Tato kapitola se poté opět vrací k textům od Myrona Weinera a Naomi Chazanové, ve kterých definují tři, respektive čtyři možné scénáře, jimiž může být iredentistický konflikt ukončen. Možným vznikem samostatného iráckého Kurdistanu se ve svém textu *An Independent Kurdish State: Achievable or Merely a Kurdish Dream?* zabývá Aram Rafaat, přičemž v rámci této práce je využito jeho hlavních myšlenek a tezí, které v textu zmiňuje. Již výše zmíněný Winston Harris se tématem možného vzniku nezávislého iráckého Kurdistanu zabývá taktéž, a to se zaměřením se na roli dvou hlavních kurdských stran v tomto procesu.

Práce je členěna do tří kapitol. První, teoretická kapitola, se zabývá problematikou iredenty a secese jako možných scénářů budoucího vývoje iráckého Kurdistanu, přičemž je zde popsán vzájemný vztah iredenty a secese, a role mezinárodních komunit jako hráče při iredentistických sporech. Dále je v této kapitole vysvětlen pojem separatismus, jak se dělí a jaké separatistické znaky iráčtí Kurdové vykazují. Kapitulu uzavírá definice Kurdů jako národa, jež popisuje jejich jazyk a náboženství. Druhá kapitola se věnuje separatistickým snahám iráckých Kurdů od konce první světové války do roku 1991, kdy za asistence spojeneckých sil došlo k vytvoření autonomní kurdské oblasti. Meziválečným obdobím se zabývá první podkapitola, jež popisuje důležitost poválečných mírových konferencí a smluv, které měly zásadní vliv na Kurdy, a tedy i ty irácké, ve 20. letech minulého století. Dále je v této části práce představena role Velké Británie, jejíž působení v dnešním Iráku a na kurdsém území mělo taktéž na irácké Kurdy svůj vliv. Následující podkapitoly se zaměřují na irácké Kurdy a jejich separatistické snahy během druhé poloviny 20. století a reflektují vliv iráckých

vlád na tyto snahy. Poslední, třetí kapitola se ve své první části zabývá obdobím od roku 1991 se zaměřením na vztah Demokratické strany Kurdistánu a Vlasteneckého svazu Kurdistánu, přičemž druhá část kapitoly, jež se vrací k teoretické části, prezentuje možné konce iredentistických či secesionistických snah iráckých Kurdů.

1. Iredenta a secese

I přes fakt, že čistě národních států lze ve světě najít jen velmi málo, ne každý stát sleduje iredentistickou politiku. Z toho vyplývá, že téměř každý stát v sobě zahrnuje určité etnické menšiny, kterou zde mohou sehrávat důležité role. Mnoho států má svou diasporu v sousedním státě a zároveň může být sám domovem diaspory ze státu jiného. Avšak ne všechny potencionální iredentistické situace vyústí v aktivní iredentistický projekt (Ambrosio 2001: 3). Stejný názor zastává i Donald Horowitz, který uvádí, že většina států je etnicky heterogenních a valná část z nich má územně kompaktní menšiny. Podobně mnoho etnických skupin je rozděleno státními hranicemi. Příkladem může být post-koloniální Asie, Afrika či Střední východ, ve kterých je pravděpodobnost výskytu iredentistických či secesionistických snah značná (Horowitz 2000: 1791). Tato kapitola se tedy bude zabývat problematikou iredenty a secese, jejich definicemi a vzájemným vztahem těchto dvou jevů.

1.1 Úvod pro problematiku iredenty

Pojem iredentismus pochází z italského slova *irredenta* nebo též *terra irredenta*, což z italského překladu znamená *nevysvobozená země*. Původně se toto označení vztahovalo k úsilí o sjednocení italského národa do jednoho samostatného státu v 19. století. Postupně se tento termín vžil pro označení všech činností či snah o to, aby bylo určité území připojeno k většímu celku, jenž je obýván a dominantně spravován homogenním obyvatelstvem a na území, které má být připojeno, se opětovně nachází příslušníci stejného etnika začlenění do jiného většího celku, v němž nemají dominantní pozici (Mareš 2010: 102). Jednotnou definici iredenty lze považovat za neexistující, neboť mezi autory, zabývajícími se tímto fenoménem, nedošlo ke shodě nad tím, jak tento jev správně definovat. Jediný konsenzus, na kterém se autoři shodly, je, že se jedná o zvláštní druh teritoriálního sporu.

Mnoho autorů k iredentě a její definici zaujímá rozdílný postoj. Část autorů používá pojem iredenta jako popis teritoriálního sporu či nároku jedné země proti druhé. Dále ji definují jako pokus etnické menšiny být připojena k sousední mateřské zemi. Mezi tyto autory se řadí i Donald Horowitz, který užívá obou těchto definic a ve svých knihách je dále kombinuje pro další analýzu a výzkum (Kornprobst 2008: 8). Ve svém článku *Irredentas and Secessions: Adjacent Phenomena, Neglected Connections* navíc Horowitz rozšiřuje svou definici iredenty na dva další podtypy. Prvním je pokus oddělit území a lid na něm žijící od jednoho státu a jejich následné připojení ke státu druhému. Druhý podtyp Horowitz označuje jako pokus oddělit

území a lid stejného etnika rozdělené mezi více států a jejich následné spojení do jednoho nového státu. U této definice přímo zmiňuje kurdský národ, jenž by vytvořil nový, samostatný stát Kurdistán spojením kurdských menšin v Iráku, Iránu, Sýrii a Turecku (Horowitz 2000: 1789). Tuto obsáhlejší definici však nepodporují další autoři, kteří tento podtyp představený Horowitzem nepřijímají jako variantu iredenty. Aby se daná situace dala vyhodnotit jako iredenta, je dle nich nezbytnou podmínkou zapojení již existujícího státu do tohoto procesu (Yagcioglu 1996: 3). Horowitzovo rozšíření iredenty na dva další podtypy se tak ze strany autorů, kteří se této problematice věnují, setkala spíše s kritikou.

Autoři jako Myron Weiner či Thomas Ambrosio zdůrazňují etnické spojení mezi mateřskou zemí a menšinou v sousedním státě, kdy stát požadující iredentu, podle jejich definice, usiluje o získání etnicky příbuzného lidu a území sousedního státu, na němž žijí. Naopak Markus Kornprobst uvádí, že za iredentu lze taktéž považovat vládní nároky na sousední zem, i když nejsou hnány touhou po připojení lidu ze sousedního státu (Kornprobst 2008: 9). Mnoho států, či skupin států, omlouvá tedy svou expanzivní politiku pokusem o vysvobození daného území a osvobození lidu (Yagcioglu 1996: 3). Podle Hanse Kornprobsta je dále možné iredentismy rozdělit podle toho, zda nárokují celé území jiného státu nebo zda požadují pouze jeho část (Kornprobst citován in Mareš 2010: 102). Iredentismem lze tedy nazvat i moderní pojetí expanze, jež není založená na nacionalistických idejích, ale je vedena se záměrem získat další území.

Na to navazuje i Donald Horowitz, který ke své definici taktéž připojil tvrzení, že iredentismus zahrnuje nárok na národní spojení, což dle něj znamená záměr státu sloučit nebo připojit sousední stát jako celek. S tímto tvrzením avšak nesouhlasí Myron Weiner ani Naomi Chazanová, kteří tuto definici vylučují na základě tvrzení, že země, jež si nárokuje území, se snaží pouze o oddělení územní části a o získání etnicky příbuzného lidu, který v sousedním státě představuje menšinu (Kornprobst 2008: 9). Příkladem takového jednání v návaznosti na Horowitze může být snaha Rumunska na připojení celého území moldavského státu.

1.2 Weinerovo pojetí iredenty

Významným dílem, které se zabývá iredentou, je článek *The Macedonian Syndrome* publikovaný Myronem Weinerem v roce 1971. Ačkoli je toto dílo staré téměř půl století, jeho základní myšlenky a teze přejímají i dnešní autoři. V tomto článku představil Weiner svůj model zaměřující se na iredentu a analýzu možných iredentistických situací. Stěžejním bodem

Wienerova modelu je předpoklad, že jeden či více politických systémů sousedících s jedním dalším státem sdílí společnou etnickou skupinu. Ať se jedná o kmen či komunitu založenou na společném jazyce, náboženství a kultuře, podmínkou zůstává, že přinejmenším v jedné z těchto zemí musí být daná etnická skupina menšinou. V případě dalších zainteresovaných zemích může být tato skupina jak většinou, tak i menšinou. Etnická skupina, jež je v daném státě menšinou, si musí být vědoma své kulturní odlišnosti ve vztahu k většině a zároveň si musí uvědomovat své spříznění s lidmi žijícími ve státě sousedním. Pro kompletnost tohoto modelu je nutné, aby jeden z těchto států požadoval revizi stávajících hranic spojenou s připojením dané etnické menšiny spolu s územím, které obývají, k sousednímu státu (Wiener 1971: 668).

S tímto úzce souvisí Weinerovo vymezení tří základních aktérů, bez jejichž aktivní participace by bylo nemožné označit danou situaci za iredentismus. Prvním aktérem je *irredentist state*, tedy stát požadující revizi hranic a připojení etnické skupiny ke svému území. Jako druhého aktéru lze označit *anti-irredentist neighbor*, což je stát, v němž je etnická skupina menšinou a jehož území je nárokováno. A třetím aktérem nezbytným pro splnění Wienerova modelu je *shared ethnic group*, to znamená daná etnická menšina, o níž se vede spor (Tamtéž: 668). Na začátku každého iredentistického konfliktu je důležité, stejně jako definování tří základních aktérů, taktéž zodpovězení tří otázek: Kdo je žadatel? Jaký je motiv nároku? A jakou část území si nárokuje? (Kornprobst 2008: 8). V případě iráckých Kurdů, v návaznosti na již dříve zmíněnou Horowitzovu definici druhého podtypu iredenty, by odpovědi zněly následovně. Žadatelem je etnická menšina žijící v autonomní oblasti irácký Kurdistan na severu Iráku, respektive všechny kurdské menšiny žijící na území Iránu, Sýrie a Turecka. Za motiv nároku lze označit etnickou odlišnost od většiny v jednotlivých státech, jež byla zapříčiněna v první polovině 20. století v důsledku vytvoření umělých hranic. A část území, které si nárokuje, zahrnuje oblasti, ve kterých Kurdové žijí a které považují za svou domovinu.

V rámci iredenty předkládá Wiener dvě hlavní varianty. „*Tou první je situace, kdy etnická skupina představuje v jedné zemi většinu a v druhé menšinu. Druhá varianta nastává v případě, kdy jsou etnické skupiny menšinou v obou zemích, které zpochybňují jejich nároky na državy*“ (Wiener 1971: 669). Zde lze opět navázat na irácké Kurdy i Kurdy v ostatních zemích, v nichž tvoří menšinu. Wiener ve svém textu navrhuje 16 možných scénářů, podle kterých by iredentistický konflikt mohl probíhat, neboť státy zapojeny do tohoto konfliktu mají charakteristický soubor vztahů, a to nejen mezi sebou samými, ale i vůči ostatním státům. V bodě číslo pět se Wiener vrací k výše zmíněné situaci, kdy etnická skupina tvoří menšinu

v obou či více zemích, přičemž v takovém případě je velmi pravděpodobné jejich spojení v jeden nový, samostatný stát, což preferují i samotné etnické skupiny. (Tamtéž: 674) V tomto bodě můžeme nalézt spojitost s Donaldem Horowitzem, který taktéž uvádí tuto možnost jako východisko pro etnické skupiny, které ve svých státech představují menšiny a požadují iredentu.

1.3 Vliv mezinárodního prostředí na iredentu

Avšak Thomas Ambrosio ve své knize *Irredentims: Ethnic Conflict and International Politics* s Weinerem ne zcela souhlasí. Ačkoli lze jeho článek považovat za užitečný klíč k pochopení či ujasnění vnitřní dynamiky států sledujících iredentistickou politiku, představuje jen něco jako archetyp, jenž nevysvětluje změny uvnitř *infikovaných* států. Jinými slovy, analyzuje pouze ty případy, které odpovídají jeho modelu, a opomíjí vysvětlit, jak se tyto státy dostaly do současného stavu a jak tomu mohly zabránit. I přes tyto složitosti zdůraznil důležitou proměnnou, jež ovlivňuje státy požadující iredentu, a to vnější mocnosti (Ambrosio 2001: 4). Iredentistický úspěch je dle Ambrosia založen na etnoteritoriálním nacionalismu na jedné straně a na míře mezinárodní tolerance na straně druhé (Ambrosio citován in Mareš 2010: 3). Vnější mocnosti tedy sehrávají důležitou roli v iredentistickém procesu, aniž by se tomu na první pohled mohlo zdát. Možnosti iredentu lze tedy vypočítat z následující tabulky:

		Mezinárodní tolerance	
		Vysoký	Nízký
Etnoteritoriální nacionalismus	Vysoký	Úspěšný iredentismus	Adjustace mezinárodními normami
	Nízký	Potencionální iredentismus	Akceptování diaspor

Zdroj: Ambrosio 2001: 27

Podobný dvoustupňový model jako Ambrosio prezentuje i Patrice McMahon, která taktéž přikládá mezinárodním komunitám důležitou roli. Navíc se své práci zabývá i vysvětlením vyvolání iredentistických nároků, které jsou dle ní přijaty v případě, pokud tento proces produkuje elity, jejichž domácí program profituje přímo z následování těchto požadavků. Pokračující přítomnost domácích tlaků spolu s nejistotou na mezinárodním poli vysvětluje načasování iredentistických krizí. V práci autorky je však role mezinárodní komunity limitována zahájením iredentistické krize (Ambrosio 2001: 5). S tímto lze svázat

Weinerův argument, že mezinárodní mocnosti jsou důležité nejen během samotného iredentistického procesu, ale že hrají i důležitou roli v prevenci iredentistických nároků tak, aby se nestaly aktuálními.

Mnoho dalších autorů přebírá Weinerem představený vzor, jenž však pouze popisuje iredentistický proces, než aby se zaměřil na jeho příčiny. Ačkoli kniha Naomi Chazanové *Irredentism and International Politics* taktéž představuje zdroj bohatý na informace týkající se iredenty, jednotlivé kapitoly mají spíše výpravny charakter popisující iredentistické konflikty v minulosti a době současné. Velkým plusem v textu Chazanové však zůstává výčet faktorů, které mohou iredentu ovlivnit, a to především velká politická reorganizace spojená se změnou hranic a restrukturalizací mezinárodního systému. V návaznosti na tyto změny definovala čtyři vlny iredentismu:

1. Konec 18. a začátek 19. století
2. Meziválečné období
3. Dekolonizace po druhé světové válce
4. Doba po studené válce, kdy dochází ke kolapsu multietnických států ve východní Evropě (Chazanová 1991b: 143)

Chazanová dodává, „že *periody nárůstu iredentistických konfliktů jsou nevyhnutelně spojeny s již dříve zmíněnými politickými reorganizacemi, z čehož vyplývá, že iredentismus je též z části produktem tranzice a nejistoty v mezinárodním řádu*“ (Tamtéž: 143) To také indikuje, že okolnosti či faktory uvnitř mezinárodní komunity mají významný efekt na iredentismus: „*čím shovívavější je mezinárodní systém k iredentistickým nárokům, tím je pravděpodobnější, že se iredenta podaří. Pokud je však mezinárodní systém statický a rigidní, šance na úspěšnou iredentu se tím snižují*“ (Ambrosio 2001: 5). V tomto tvrzení lze nalézt spojitost s Weinerem či McMahanovou, kteří taktéž připisují mezinárodním komunitám významnou roli v rámci iredentistického procesu.

1.4 Secese a iredenta: dva příbuzné pojmy

Nejen iredentou, ale též secesí se svým díle zabýval i Thomas Ambrosio, jenž popsal secesi jako pokus etnické skupiny, jež si nárokuje území, které považuje za svou domovinu, a usiluje o vyjmutí tohoto území z područí většího státu, jehož je součástí. Ačkoli se dle Ambrosia definice secese může podobat definici iredenty, je tento jev natolik odlišný, aby byl

brán jako samostatný koncept (Ambrosio 2001: 2). S tímto tvrzením ovšem nesouhlasí Donald Horowitz, který tvrdí, že

„...secese a iredenta sice představují dva podobné jevy, které mohou být brány v rámci analýzy odděleně, ale vzhledem ke stupni zaměnitelnosti, jež dovoluje etnickým skupinám rozhodnout se pro ten či onen krok, je taktéž nezbytné studovat tyto dva fenomény společně s cílem obeznámit se s charakteristickými rysy secese a iredenty, aby nedošlo k jejich zaměnění. Často bývají tyto jevy řešeny izolovaně a zmiňovány jedním dechem bez předchozího zhodnocení jejich vzájemného propojení. Pokud jsou iredenta a secese brány společně, často se objevují některé překvapivé závěry. Poněvadž tyto dva fenomény mohou představovat alternativu jeden druhého, frekvence každého z nich je částečně závislá na frekvenci toho druhého. Mimoto, se silou hnutí požadujícího iredentu či secesi souvisí možnost vyvstání alternativního hnutí. Osud hnutí, přinejmenším ve smyslu získání ústupku ze strany centrální vlády, závisí na směru, který hnutí zvolí, (Horowitz 2000: 1788).

Sám Horowitz definuje secesi jako pokus etnické skupiny, jež se nárokuje svou mateřskou zemi a požaduje její vyjmutí z pod autority většího státu, pod který spadá. Iredenta představuje dle něj hnutí etnické skupiny v jedné zemi usilující o získání svých etnických příbuzných a jejich území na druhé straně hranic. Při hlubším zamyšlení nad těmito definicemi lze poznamenat, že definice iredenty a její rozličnost je částečně zahrnuta v definici secese uvedené výše. Tato definice je natolik flexibilní, aby zahrnovala aktivity etnické skupiny, jež usiluje o regionální autonomii či vytvoření federálního systému a kontrolu jejich vlastního území jako součást takového systému. Stejná definice secese může taktéž zahrnovat aktivity etnické skupiny obývající území uvnitř státu s již existujícím federálním systémem, ale s cílem vybojovat nový stát z území státu již existujícího. A konečně, nejrelevantněji ve spojení s iredentismem, tato definice secese zahrnuje pokusy vytvořit samostatný, nezávislý, mezinárodně uznávaný stát odloučením od již existujícího suverénního státu či států (Horowitz 2000: 1789). Do současné doby, navzdory předpokladům, bylo v post-koloniálních zemích zaznamenáno jen velmi málo pokusů o iredentu, přičemž zde převládají hnutí požadující secesi. Vysvětlením může být, že samotné oddělení přitahuje mnohem více pozornosti a akce, než oddělení a následné připojení k jinému státu. Dalším z důvodů, proč je iredenta méně častý jev, může být fakt, že mnoho skupin, které mají možnost výběru mezi secesí a iredentou, častěji volí secesi jako více uspokojuvounou možnost (Tamtéž: 1791). Potenciál pro iredentu tedy může zvyšovat frekvenci a sílu secese, ale ne vice versa.

Důvodem, proč se tomu tak děje, se ve svém článku zabýval i Dimostenis Yagcioglu. Proces iredenty dle něj často představuje zásadní krok jak pro menšinu, tak i stát, na jehož území tato menšina žije. V okamžiku, kdy si stát uvědomí, že stát jiný, většinou to bývá právě stát sousední, zahájil iredentistickou politiku zaměřenou na danou etnickou menšinu, vláda to začne považovat za hrozbu vůči národní bezpečnosti a integritě. Jsou tedy podniknuty takové kroky, které mají menšině zabránit v jejich iredentistických snahách, což ovšem ve výsledku vede k stále bližšímu vztahu menšiny k zemi, k níž mají být připojeni. Tato vazba však zapříčiňuje stupňující se despocii a útlak ze strany centrální vlády. To má za následek mobilizaci menšiny vůči této vládě, kdy menšina současně požaduje aktivní podporu ze strany země, k níž mají být připojeni. V mnoha případech tato situace vyústí v násilný konflikt, na jehož konci je menšina v mnohem složitější pozici, než na začátku procesu (Yagcioglu 1996: 4). V takových případech je tedy pravděpodobné, že menšina upustí od svých iredentistických snah a pokusí se o secesi.

Svůj důvod k tomuto jednání uvádí taktéž Donald Horowitz, přičemž se zaměřuje na chování elit. Při iredentě totiž dochází nejen ke sloučení lidu, ale i vládnoucích elit. Zatímco sloučení etnicky příbuzných z *irredentist state* a *anti-irredentist state* lze považovat za vhodné, sloučení elit může být v některých případech nebezpečné. Elity z dominantního státu, tedy státu, ke kterému byla etnická menšina v rámci iredenty připojena, mohou mít tendence k nerespektování této menšiny. Lídrům této menšiny je znesnadněna cesta dostat se do vůdčích pozic spolu s neuznáním jejich suverenity. Lídři anektovaného regionu ve větším státě jako celku, mají jen omezené možnosti. Mohou se pokusit dostat do vyšších politických kruhů, ale lze tak činit pouze na regionální základě spolu s hendikepem neznalosti nového státu a jeho politických způsobů. Ve zkratce lze konstatovat, že je na ně nahlíženo jako na venkovany žijící na periferii, kteří po dlouhá léta žili pod cizím režimem (Horowitz 2000: 1795). V případě vytvoření samostatného jednotného Kurdistanu by tedy mohlo dojít k rozepři mezi vládnoucími elitami nad otázkami politickými i ekonomickými. Tyto neshody by posléze mohly vést k občanské válce a případným secesionistickým snahám ze strany jednotlivých menšin.

Dalším důvodem, jež může vést k preferování secese před iredentou, může být situace, kdy střed zájmu mnoha iredentistických hnutí představuje území, nikoli lidé na něm žijící, ačkoli se státy s iredentistickými snahami snaží tvrdit opak. *„V tomto případě převažují jejich snahy po expanzi nad touhou připojit etnicky spřízněné obyvatelstvo. Existují dokonce případy, kdy si země nárokuje území, aniž by na něm žila etnická menšina příbuzná většině v zemi, jež expanduje. V případě, že menšina není hlavním bodem iredentistických snah, stává se pouze jakýmsi pešákem, kterého expandující stát využívá. Pokud se ale expanze nevydaří a stát je*

nucen se stáhnout, menšina zůstává napospas vládě, vůči které sama bojovala“ (Yagcioglu 1996: 4). Je tedy zřejmé, že na secesi je ze strany většiny lídrů etnických menšin, které mají separatistické tendence, nahlíženo jako na vhodnější alternativu. Mnozí lídři se raději stanou lídry ve svém vlastním suverénním státě, než aby riskovali připojení k jinému, většímu státu, kde budou brány jako nově anektované území a kde mohou nastat problémy definované výše. To je tedy i hlavní důvod k tomu, proč lze sledovat vyšší počet secesí než iredent.

1.5 Separatismus. Znaky kurdského separatismu

Pojmem separatismus se používá pro takové snahy, kdy etnická skupina, jež obývá určité území, usiluje o nezávislost na státě, jehož jsou součástí. V užším slova smyslu se separatismem dají označit jen takové snahy, jejichž cílem je vytvoření státu z území jednoho či více států, na němž etnická skupina žije. V širším slova smyslu lze za separatismus označit i secesi, což je odtržení území jednoho státu za účelem vytvoření státu nového, stejně jako iredentismus, čímž je označováno připojení území obývaného národnostní menšinou k národnímu státu, v níž je takový národ majoritní populací. Dále se za separatismus považuje i autonomismus, jenž požaduje autonomii uvnitř státu (Mareš, Strmiska 2003: 67). Snahy iráckých Kurdů o nezávislost lze tedy dle definice Mareše a Strmisky v širším slova smyslu označit za separatistické.

Kurdský separatismus v sobě zahrnuje jak prvky secese, tak iredenty, přičemž v případě secese musí být splněny dvě podmínky. Tou první je kulturní homogenita, druhou poté existence takové homogenní skupiny uvnitř většího politického celku (Smith 1983: 223). Ofra Bengiová uvádí, že Kurdové tvoří v Iráku početnou etnickou skupinu, jež se jazykově, nábožensky i historicky liší od iráckých Arabů a jejíž cílem je získání nezávislosti a oddělení jejich území od iráckého státu (Bengiová 1999: 109). V rámci kurdské iredenty jde o touhu spojit Kurdy, kteří byli v minulosti rozděleni a nyní žijí na území více států (Smith 1983: 218). Samotný irácký Kurdistan je geograficky vymezen jako srdce celého *Kurdistanu*, jenž sdílí společné hranice s Kurdy v Íránu, Turecku a Sýrii. Spojení mezi Kurdy z těchto států může predominovat vytvoření národnostních států, s čímž ovšem nesouhlasí Masud Barzani, který považuje Kurdy z jednotlivých států za jeden národ, jenž má legitimní nárok na spojení a vytvoření jednotného samostatného státu (Rafaat 2007: 273–274). Barzaniho představa jednotného samostatného Kurdistanu tak odpovídá definici iredenty, kterou představil Donald Horowitz.

Symbyly kurdsých iredentistických snah jsou taktěž vlajka a hymna. V post-saddámovské éře odmítli iráčtí Kurdové vyvěšovat iráckou vlajku, na níž v té době stále dominovaly tři hvězdy, které původně znamenaly chystané spojení mezi Irákem, Sýrií a Egyptem v 60. letech. Naopak kurdská vlajka, kterou přijali Kurdové ve všech zemích za svou, visí na všech oficiálních místech *Kurdistánu* (Rafaat 2007: 274). V nynější době se skládá ze tří vodorovných pruhů, červeného, bílého a zeleného se zlatým sluncem uprostřed.

Kurdská etnická rozdílnost se vyznačuje i absencí sounáležitosti iráckých Kurdů k Iráku, kdy odmítají jakékoli národnostní spojení s touto zemí. Tato absence irácké identity pramení z historických faktů a jejich přesvědčení, že území iráckého Kurdistánu bylo k Iráku nedobrovolně anektováno (Tamtéž: 275). To vede tedy k závěru, že valná většina iráckých Kurdů se nepovažuje za Iráčany a součást iráckého národa, nýbrž za Kurdy.

1.6 Kurdové jako národ – definice národa

Kurdové si plně svou národní sounáležitost začali uvědomovat až na konci 19. století, kdy začaly vznikat první kurdské nacionální organizace. Vycházíme tedy z předpokladů, že jsou Kurdové národem, jenž sdílí společné hodnoty, tradice, historii a kulturu.

Podle Smithe je národ definován jako „*územně ohraničená jednotka obyvatelstva vázaná k vlasti, přičemž její příslušníci sdílejí společnou kulturu, historické mýty a vzpomínky*“ (Smith 1991: 14). Základními rysy národa jsou tedy historické území, společné mýty a vzpomínky, společná veřejná kultura, stejně jako společná práva a povinnosti. Důležité je nezaměňovat národ a stát, neboť stát označuje především veřejné instituce, které zůstávají oddělené od těch sociálních, zatímco národ znamená kulturní pouto mezi těmi, kteří danou kulturu a zemi sdílejí (Barša, Strmiska 1999: 32). V případě Kurdů je důležitost nezaměňování národa a státu značná, neboť ke státům, na jejichž území žijí, cítí minimální sounáležitost.

První zmínka od Kurdech se objevuje již v pátém století před Kristem. Jsou zmiňováni řeckým historikem Xenofonem, který je nazývá Karduší, řecký geograf Strabon o nich zase hovoří jako o Gordyjcích¹ (Gunter 2004: 199). Kurdové jsou národ žijící na území dřívější Mezopotámie a Persie, tedy při hornatých hranicích dnešního Turecka, Iráku, Sýrie a Íránu. Právě hory Taurus a Zagros zajišťovaly Kurdům ochranu a byly pro ně domovem. Stansfield ve své knize uvádí, že „*to hory byly nejdůležitějším faktorem, které formovaly a zachovaly kurdskou historii, tradice a kulturu*“ (Stansfield 2003: 28). Menšiny Kurdů lze nalézt

¹ Slavným Kurdem byl egyptský vojevůdce Saladin, který během svatých válek dobyl zpět od křížáku Jeruzalém a stal se tak uznávaným v křesťanských i muslimských zemích (Gunter 2004: 199).

i v Arménii, Gruzii a Ázerbájdžánu, avšak jejich počet v porovnání s dříve zmíněnými státy není nikterak markantní. Celkový počet Kurdů se odhaduje na 40 milionů, ale skutečný počet se může lišit. Vlády zemí mají tendenci reálná čísla zkreslovat a zveřejňují informace, které se ne zcela podobají pravdě. O důvodu, proč se tak děje, můžeme pouze spekulovat. Z odhadovaného počtu 40 milionů žije téměř polovina Kurdů v Turecku, dalších 10 milionů v Íránu, v Iráku 6 milionů, v Sýrii necelé 3 miliony a zbytek právě v zemích bývalého Sovětského Svazu. Co se týče Turecka, předpokládá se, že počet Kurdů bude neustále narůstat, neboť mají mnohem vyšší přirozený přírůstek než Turci. V Iráku v porovnání s arabským obyvatelstvem jsou tyto hodnoty víceméně vyrovnané (McDowall 2004: 3–4). Některé zdroje uvádí, že důvodem zkreslování informací o pravých počtech Kurdů v jednotlivých zemích jsou obavy z možných povstání a zvýšení kurdských požadavků na samostatnost.

Úroveň jednotnosti jazyka je klíčovým indikátorem, který prozrazuje stupeň etnického uvědomění a sounáležitosti k danému etniku. Mnozí zastánci Kurdistánu a kurdštiny tvrdí, že kurdský jazyk je jazykem odlišným a že je společný pro celý Kurdistán. Toto tvrzení je však diskutabilní, neboť Kurdové do dnešní doby zcela nesjednotili svoje písmo a řeč. Nabízí se tedy otázka, zda i v tomto případě je jednotnost jazyka důležitějším faktorem než například politická jednota (Stansfield 2003: 37). Kurdština a všechny její dialekty se řadí mezi indoevropské jazyky spadající pod íránskou větev, respektive mezi severozápadní íránské jazyky. Výrazně se liší od arabštiny či turečtiny a jsou si tak navzájem nesrozumitelné. To stejné však platí i o kurdských dialektech samotných. Kurdština jako taková existuje, ale jak už bylo zmíněno dříve, není jednotná (Wanche 2002: 135). Dělí na dialekty podle oblastí, kde se používají, a tak i sami Kurdové mohou mít problémy se vzájemnou komunikací.

1. Na severu a severovýchodě je nejrozšířenějším dialektem *Kurmanji*. Mluví jím zhruba polovina Kurdů, a to převážně v Turecku a v nejsevernějším cípu Iráku.

2. Jižní dialekt, obvykle nazývaný *Sorani*, je druhým nejčastěji používaným. Ačkoli není nejrozšířenější, právě tento dialekt je vyučován ve školách v celém jižním Kurdistánu. V iráckém Kurdistánu je považován za obecnou kurdštinu a právě zde, na jihu území, je nejrozšířenější².

3. Dalšími dialekty jsou *Zaza* a *Gurani*, které však v porovnání s předchozími dvěma už nemají takový význam. *Zaza* je rozšířená v Turecku, *Gurani* naopak v iráckém Kurdistánu (Yildiz 2004: 8).

² Kurdové hovořící dialektem *Kurmanji* a *Sorani* si ve většině případů vzájemně rozumí. V případě dalších dialektů je vzájemná komunikace téměř nemožná (Yildiz 2004: 8).

Kurdština je jazyk nezávislý se svým specifickým vývojem a nejedná se o dialekt turečtiny či perštiny, jak šovinisté těchto národů tvrdí. I písmo se liší podle oblasti, kde se kurdština používá (Mella 2005: 41). V Iráku a Íránu píší klasickou arabskou abecedou, v Turecku a Sýrii latinkou a v zemích bývalého Sovětského svazu mají taktéž odlišné písmo.

Náboženství v Kurdistánu se také nedá považovat za jednotné. Přibližně ¾ obyvatel se hlásí k islámu, z toho většina k sunnitské větvi. Spadají pod Šafi'í školu právní vědy, což je odlišuje od jejich tureckých a arabských sousedů, kteří naopak upřednostňují školu Hanafi³. Sunnitská větev však není jediná větev islámu, kterou v Kurdistánu lze naléznout. Šiité zde mají také své zastoupení, ale už ne v tak výrazném počtu. Nejvíce jich žije v nejjižnější části území, a to v provincii Kirmanshah v Íránu a v oblasti Khanaqin a Mandali v Iráku. Šiitští Kurdové zde představují významnou část populace, ale jejich počet výrazně klesal od doby, co se strana Baas dostala k moci⁴ (van Bruinessen 1991: 3). Mimo hlavní dva islámské proudy se v Kurdistánu vyskytují i synkretické sekty, které taktéž mají svůj původ v islámu a jsou jim ovlivňovány, ale přisvojily si i rituály z náboženství jiných. Příkladem mohou být Jezídové, kteří obývají hornatou oblast kolem Mosulu a Sinjaru při iránsko-syrských hranicích. Uctívají padlého anděla jménem Anděl Páv a dalších sedm andělů, čím si vysloužili pojmenování „uctívači ďábla“ (Gunter 2004: 212). V předchozích stoletích byli terčem více než stovky masakrů, v současné době jsou vražděni vojáky Islámského státu.

Své zastoupení má v Kurdistánu i křesťanství, kdy lze hovořit o třech komunitách s vlastní církví. Jedná se o Arménce, Nestoriány a Jakobity, kteří bývají též nazýváni křesťanskými Kurdy. Arménci jsou nejrozšířenější v Arménii, kde Kurdistán zasahuje na území země. Nestoriáni, taktéž Asyřané, obývají území hor kolem Mosulu na severu Iráku a Jakobité území poblíž Mardinu při turecko-syrských hranicích (Driver 1922: 197). Všechny tyto tři církve spadají pod církve protestanskou. V současné době se však většina křesťanských Kurdů považuje za lid s odlišným původem a historií, a stále hovoří arménsky nebo aramejsky. Na druhou stranu křesťané ve vesnicích na severu Iráku jsou kurdštinou ovlivňováni více než jinými jazyky a aktivně se účastní kurdského boje za nezávislost. V Iráku dokonce vznikla Asyrská demokratická strana, která spolupracuje se stranami kurdskými

³ Tyto školy se liší v pouze malých detailech, například jiný čas ranní modlitby, jiná poloha rukou při modlitbě či jiná pravidla rituálu očisty. Avšak i tyto nepatrné detaily stačily k tomu, aby se Kurdové od Turků a Arabů distancovali (van Bruinessen 1991: 3).

⁴ V době nástupu strany Baas a i léta poté docházelo i k vyvražďování Šiitů žijících převážně na jihu Iráku, neboť pro stranu představovali nežádoucí opozici. Paradoxem zůstává, že menšinový sunnitský režim vládnul právě šiitské většině (Farouk-Sluglettová, Sluglett 2003: 219). Během povstání v roce 1991 se irácká vláda zmocnila většiny měst na jihu země a začala masově vyvražďovat šiitské obyvatelstvo. Bylo srovnáno se zemí velké množství šiitských svatyní a mešit, přičemž při těchto bojích bylo zabito přes 300 000 lidí (Tamtéž: 333).

(van Bruinessen 1991: 5). V kurdských městech a vesnicích lze stále nalézt i židovské menšiny, avšak jejich počty postupně klesaly v polovině 20. století, kdy vznikl v roce 1946 stát Izrael. Dříve Židé představovali živou komunitu v kurdské společnosti, která fungovala především v ekonomické sféře spolu s křesťany (Wanche 2002: 121). Ačkoli jsou Kurdové národem, jenž by podle klasických definic měl sdílet i společné náboženství, jejich náboženská diverzita není v tomto případě překvapující. Jak už bylo zmíněno dříve, Kurdové žijí na území více než pěti států a je tudíž pochopitelné, že jsou ovlivňováni kulturou té dané země.

2. Separatistické snahy iráckých Kurdů ve 20. století

Tato kapitola se zabývá separatistickými tendencemi iráckých Kurdů od konce první světové války do roku 1991, kdy po neúspěšné irácké invazi do Kuvajtu vznikla na severu Iráku autonomní kurdská oblast. Dále bude v této části práce zmíněna role Velké Británie a její vliv na irácké Kurdy v době britského mandátu. Bližší pozornost bude poté věnována období od začátku 60. let, neboť v roce 1958 došlo pomocí převratu ke svržení irácké monarchie a k moci se tak dostal autoritativní režim. Po vzestupu strany Baas a Saddáma Husajna nastalo krátkodobé mírové období, které však bylo ukončeno irácko-iránskou válkou a vyvražďováním Kurdů, které započalo v roce 1988. Cílem této kapitoly je tedy popsat a shrnout vzrůstající nacionalismus iráckých Kurdů v návaznosti na změny v iráckém politickém vedení a zodpovědět, jak se měnily kurdské separatistické tendence ve výše zmíněném období.

Pro tuto práci bude využita definice iredenty Donalde Horowitzze, který iredentou označuje i pokus oddělit území a lid stejného etnika rozdělené mezi více států a jejich následné spojení do jednoho nového státu. Secese bude poté brána podle definice Thomase Ambrosia, jenž secesi definuje jako pokus etnické skupiny, jež si nárokuje území a usiluje o jeho vyjmutí z područí většího státu, jehož jsou součástí.

2.1 Iráčtí Kurdové v meziválečném období

Klíčovým mezníkem v existenci Kurdistánu, a tedy i toho iráckého, byl konec první světové války a mírové konference a smlouvy, které se k tomu vztahovaly. Po porážce tureckých sil v Sýrii a Mezopotámii bylo jasné, že hranice na Blízkém východě budou muset být pozměněny. S jednáními na toto téma se objevily i první iredentistické snahy Kurdů, kteří se účastnili poválečných mírových konferencí a zasazovali se zde o vznik jednotného nezávislého Kurdistánu. Toto období meziválečných politických reorganizací spojené se změnami hranic zároveň odpovídá druhé vlně iredentismu definované Naomi Chazanovou v teoretické části.

Po konci první světové války si byli Kurdové již plně vědomi své identity a postupně začaly vznikat další nacionalistická hnutí. Přispívaly k tomu i noviny *Jin*, které publikovaly články poukazující na fakt, že Kurdové se nyní vyvíjejí odděleně od Osmanské říše. Bylo tomu tedy jinak než v předchozí éře, kdy Kurdové přebírali jejich identitu, neboť byli jejich součástí. Kurdští nacionalisté byli plně obeznámeni s novými nacionalistickými principy, které

představil americký prezident Wilson, a snažili se načrtnout jejich hranice tak, aby odpovídaly etnickému složení. Kurdové nebyli rozhodně smělí v předkládání svých návrhů, jak by si své území představovali, avšak mapy předložené zástupcům západních velmocí nevykazovaly nějakou jednotnou formu, podle které by se mohli řídit (Özgülü 2004: 38–39). Neschopnost Kurdů shodnout se na jednotném návrhu hranic jejich území byl taktéž jeden z faktorů, který ovlivnil pozdější jednání.

Budoucnost osmanských menšin, a tedy i Kurdistanu, měla být rozhodnuta v mírové smlouvě ze Sevrés z roce 1920. Menšiny dobře znaly znění dvanáctého bodu z takzvaných 14 bodů prezidenta Wilsona, který hovořil o právu menšin v Osmanské říši na sebeurčení a ujišťoval je o možnosti jejich autonomního vývoje (Yildiz 2004: 10). Co se týkalo Kurdistanu, dohoda ze Sevrés ustanovila, že kurdské území na východ od Eufratu a severně od hranice Turecka se Sýrií a Mezopotámií by se mohlo stát nezávislým Kurdistánem. Musely by být však splněny dvě podmínky, a to že 1) většina populace nezávislost požaduje a že 2) Rada Společnosti národů uváží, že Kurdové jsou schopni následky nezávislost zvládnout. Mimoto, článek 64 zajišťuje, že Kurdové z provincie Mosul v dnešním Iráku se mohou ke Kurdskému státu připojit, pokud si tak přejí učinit (Kelly 2010: 713). Avšak ankarská vláda v čele s Mustafou Kemalem, který prohlašoval, že hájí kurdské zájmy, smlouvu ze Sevrés zamítla a žádný z návrhů se neuskutečnil (Dundar 2012: 13). Budoucnost Kurdů byla tak ponechána na příští jednání mezi Brity a Turky.

O tři roky později, v roce 1923, byla ve švýcarském Lausanne sepsána další mírová smlouva. Nezávislý kurdský stát, tak jak byl charakterizován v dohodě ze Sevrés, zahrnoval pouze okleštěnou část území a vylučoval důležitou provincii Mosul stejně jako íránský Kurdistán. V dohodě z Lausanne nebyla otázka Mosulu taktéž vyřešena a tato záležitost se přenesla na půdu Společnosti národů, jež ustanovila, že se tato provincie spolu s provinciemi Basra a Bagdád stane součástí nově vzniklého státu Irák (Wanche 2002: 20). V Rusku se mezitím na vrchol moci vyšvihli Bolševici, což se samozřejmě nelíbilo západním velmocem, především Británii. Bylo tedy víc než pravděpodobné, že Briti se budou pokoušet o to, aby zlepšili své vztahy s Tureckem a zabránili tak Rusku v jejich postupu na jih směrem k Perskému zálivu, čímž by ohrožovali britské zájmy. Došlo tedy k dohodě mezi Británií a Tureckem, která zahrnovala upuštění od záměru Británie dodržet znění smlouvy ze Sevrés týkající se nezávislosti Kurdistanu a založení jeho samostatného státu. Výměnou za to se Turecko vzdalo svých nároků na Kypr, Irák a Sýrii a souhlasilo zaplatit 40 % z otomanských dluhů (Kelly 2010: 715). Británie tedy upřednostnila své zájmy na Blízkém východě a měla zajištěnou spolupráci v boji proti bolševickému Rusku. Znění dohody z Lausanne však v žádné své části

nezmiňovala nic o národních právech Kurdů a lze tedy konstatovat, že jejich osud byl obětován britsko-ruskému boji o moc na Blízkém východě.

Krátce před rokem 1922 se mohlo zdát, že Británie začala přemýšlet nad tím, že povolí vznik malého kurdského státu na části území své nadvlády. Toto území by zahrnovalo město Suleymania a přilehlé oblasti na iránských hranicích, avšak vyjímalo bohatý Kirkuk a hustě osídlené kurdské oblasti. Navíc by území bylo plně závislé na Británii. Do čela „Kurdistánu“ byl Brity vybrán Sheikh Mahmud, aby si Kurdy podmanil a dohlížel na ně (Izady 2004: 102). V tomto bodu uspěl, avšak jeho plány stát se vládcem území byly brzy odhaleny a Mahmud byl zatčen a poslán do exilu do Indie. Tam strávil přibližně rok, než byl povolán zpět Brity, kteří doufali v jeho opětovnou spolupráci. Mahmud však namísto toho dokončil svůj plán a pod záštitou Hnutí za svobodný Kurdistan vyhlásil nezávislé kurdské království a sebe označil za krále (Mella 2005: 128). To vedlo ke dvanáctiletému boji, který musel Mahmud vést jak britskými silami, tak s některými kurdskými kmeny samotnými. Mladí kurdští intelektuálové ho považovali za zastávce staré školy a vinili ho z bídné situace, ve které se nacházeli. To vedlo k tomu, že Společnost národů požadovala, aby byla Kurdům zajištěna sociální a kulturní podpora. Mahmud se po tomto incidentu přesunul přes hranice do Íránu, ovšem ale i tam byl ve sporu s iránskými silami (Izady 2004: 109). O návrat se pokoušel až do roku 1931, kdy byl definitivně poražen, neboť do té doby stále docházelo ke střetům mezi ním a britskými silami (Gunter 2004: 202). I přesto, že britská nadvláda nad dnešním územím Iráku trvala téměř dvacet let, v roce 1932 došlo k vytvoření nezávislého iráckého státu.

V meziválečném období lze tedy vysledovat ze strany Kurdů jak iredentistické, tak i secesionistické snahy. Především na mírových konferencích se Kurdové zasazovali o vznik jednotného nezávislého kurdského státu, avšak jejich požadavky byly odsunuty do pozadí kvůli nesouhlasu turecké vlády a posléze kvůli britsko-ruskému boji o moc na Blízkém východě. Během britského mandátu na iráckém území se o vytvoření nezávislého Kurdistánu pokusil i Sheikh Mahmud, avšak území zahrnovalo jen oblast nynějšího iráckého Kurdistánu. V tomto případě se tedy jednalo spíše o pokus o secesi.

2.2 Vzrůstající nacionalismus. Vznik Kurdské demokratické strany v Iráku

Nejvýraznější osobou kurdského nacionalismu byl Mulla Mustafa Barzani, který se aktivně zapojoval do bojů o kurdskou nezávislost již v pozdních 20. letech 20. století (Nagel 1978: 23). Tyto kroky vedly k jednání mezi vládou a Mustafou Barzanim, přičemž tehdejší vláda v čele s premiérem Nurim Sa'ídem byla připravena akceptovat některé

z kurdevských požadavků, ačkoli se obávali, že by tato jednání mohla nakonec vyústit k vyhlášení nezávislého Kurdistánu. V průběhu těchto jednání však došlo k pádu dosavadní vlády, kdy nový premiér Hamdi al-Pachachi razantně odmítl jakákoli jednání na téma kurdevské nezávislosti (Entessar 2010: 73). V roce 1945, po ukončení jednání mezi vládou a Kurdy, byl Mustafa Barzani přinucen utéct do Íránu. Zde aktivně podílel na vzniku Máhábadské republiky, což byl krátce existující státní útvar na severozápadě Íránu při hranicích s Irákem, Ázerbájdžánem a Tureckem. Mělo se jednat se o nezávislý kurdevský stát, ale ve skutečnosti bylo toto území ovládáno Sovětským svazem. Máhábadská republika však existovala pouhý rok, zanikla již v roce 1946 (Nagel 1978: 23). Barzani měl tak vliv nejen na kurdevský nacionalismus v Iráku, ale taktéž i v Íránu.

Během 40. let docházelo k výraznému nárůstu počtu nacionalistických organizací a stran, které umožňovaly kurdevské inteligenci zapojení se do procesu vývoje kurdevského nacionalismu v Iráku. Tyto organizace se lišily ve svých dílčích cílech, složení a velmi často se přetahovaly o své členy. Jejich společným pojítkem a cílem však nadále zůstávalo dosažení kurdevského odtržení do iráckého státu. V té době se v iráckém Kurdistánu do bojů za kurdevský nacionalismus zapojovaly čtyři významné organizace.

Tou první byla strana Heva, za jejíž vznikem v roce 1939 stál Mustafa Barzani. Během svého pobytu v Suleymanii se dostal do kontaktu s mnoha kurdevskými politickými spisovateli a mysliteli, z nichž někteří z nich mu se založení této tajné strany pomáhali. Hevu lze označit za poměrně volné uskupení, které zastřešovalo levicové i pravicové frakce, které se však v některých případech dostávaly do sporu. Jádrem sporu bylo nedosažení shody nad tím, jaká je správná cesta pro dosažení kurdevských národních práv. Část požadovala revoluci, podle druhé bylo zase klíč k získání těchto práv v rukou Britů a bylo tak nutné s nimi uzavřít spojení. Sám Barzani tuto cestu upřednostňoval (Farouk-Sluglettová, Sluglett 2003: 32). Tato strana operovala ve větších kurdevských městech v Iráku, především v Kirkuku, Suleymanii a Arbílu, kde sdružovala kurdevské intelektuály. Velmi často používala taktéž slogany „jednotu všech čtyř částí Kurdistánu“ či „důraz na nezávislý kurdevský stát“ (Nerwiy 2012: 92). U druhé organizace se opět vracíme k osobě Mustafy Barzaniho, který spolu se skupinou dalších nacionalistů, kteří mu byli plně oddáni, založil v rodném Barzanu Skupiny svobody. Vedení a členství v této skupině však zůstalo netribální, což dávalo možnost participace v rámci této skupiny i Kurdům z měst a vojákům kurdevské původu. Nehledě na ideologický nesoulad Skupiny svobody a Hevy, úspěšně spolupracovaly za cílem dosažení svých cílů (Entessar 2010: 75). Třetí organizace, s názvem Komala, se podílela na založení Máhábadské republiky v Íránu a její členové jsou ideologicky i původem podobní straně Heva. Poslední z těchto čtyř organizací

byla skupina Khoybun, což byla nejstarší z těchto organizací a skládala se především z více konzervativnějších kurdských intelektuálů, kteří po vzoru Západu požadovali demokratický kurdský stát. Zároveň Khoybun a Heva jako jediní usilovaly o spojení Kurdů ze všech států a vytvoření jednoho samostatného, zatímco Skupina svobody i Komala upřednostňovaly pouze oddělení kurdské části v rámci Iráku (Nagel 1978: 24). Lze tedy zkonstatovat, že pouze Khoybun a Heva se zasazovaly o iredentu, a to ve znění, jak ji definuje Donald Horowitz, to znamená spojení menšin z více států, v tomto případě Kurdů, do jednoho nového samostatného státu. Na druhé straně z pohledu dalších dvou organizací by se jednalo o klasický případ secese.

Nejvýznamnější událostí ve vývoji kurdského nacionalismu byl však vznik Kurdské demokratické strany v roce 1946⁵ (Stansfield 2003: 61). Tato strana vznikla krátce po založení stejné strany v iránském Máhábádu a o její založení za zasloužil již opět dříve zmíněný Mustafa Barzani. Většina zakládajících členů byli intelektuálové a vojenští důstojníci z kurdského města Suleymania, které v té době představovala hlavní centrum kurdského nacionalismu v Iráku (van Bruinessen 1986). Jelikož v roce 1946 pobýval Barzani stále v Íránu, vyslal do Iráku svého zástupce Hamzu Abdulláha, aby jeho návrh na založení nové kurdské strany předložil tamním lídrům. V iráckém Kurdistánu, respektive v Suleymanii, už však v té době existovala odnož iránské Kurdské demokratické strany, přičemž její vůdce Ibrahim Ahmad rázně odmítal, aby došlo k založení stejné strany v samotném Iráku. Argumentoval tím, že vznik samostatné irácké Kurdské demokratické strany by mohl ohrozit kurdskou jednotu a křehkou existenci Máhábádské republiky v Íránu (Entessar 2010: 75). K založení irácké Kurdské demokratické strany však nakonec i přes nesouhlas Ahmada došlo a první konference této strany se uskutečnila v Bagdádu v roce 1946. Na konferenci bylo definitivně potvrzeno založení nové kurdské strany v Iráku datující se ke dni 16. srpna 1946. Jelikož tou dobou Mustafa Barzani stále pobýval v Íránu, této konferenci se nezúčastnil. I tak byl ale za své nepřítomnosti zvolen prezidentem strany a Abdulláh generálním tajemníkem (Nerwiy 2012: 95). Funkci prezidenta strany zastával Mustafa Barzani až do své smrti v roce 1979.

Ibrahim Ahmad byl přinucen připojit se k irácké Kurdské demokratické straně, kdy však na druhém sjezdu této strany v roce 1951 vytlačil z funkce tajemníka Hamzu Abdulláha a zaujmul jeho pozici ve vedení (Gombár 2013: 436). Díky své politické orientaci, určené

⁵ Vznik Kurdské demokratické strany vedl v pozdějších letech, respektive v 50. a 60. letech k založení identických stran taktéž v Sýrii a Turecku. To mělo později výrazný efekt na revoluci v září roku 1961 pod vedením Mustafy Barzaniho, neboť toto povstání pozitivně ovlivnilo sebevědomí Kurdů i v ostatních částech Kurdistánu. Patrné to bylo i po dohodě z března 1970, která taktéž vedla k založení dalších politických stran v Sýrii a Turecku (Mella 2005: 130).

především Ahmadovým vedením, působila Kurdská demokratická strana zejména mezi studenty a intelektuály, přičemž na kurdsém venkově se těšila jen velmi malé oblibě. Ten nadále zůstával pod kontrolou tamních kmenových vůdců. Ačkoli se Kurdská demokratická strana formálně v 50. letech nepřipojila k žádné z opozičních národních front, v podstatě podporovala jejich cíle, a v roce 1958 nadšeně podpořila revoluci (Farouk-Sluglettová, Sluglett 2003: 35). Vznik Kurdské demokratické strany měl na nacionalismus iráckých Kurdů zásadní vliv. Tato strana se zasazovala o jejich národní práva a v následujících letech představovala hlavní politický subjekt v iráckém Kurdistánu, jenž požadoval alespoň autonomii pro Kurdy obývané území.

2.3 Svržení monarchie. Nástup autoritářství

S odchodem Barzaniho se kurdské národní snahy dostaly do mrtvého bodu. Až s převratem ze 14. července 1958 vedeného brigádním generálem Karimem Qasimem se mohlo zdát, že pro Kurdy existuje možnost dosáhnoutí jejich snah na nezávislost. V rámci převratu se podařilo Qasimovi a jeho jednotkám svrhnout monarchii a vtáhnout tak Irák do období nových reforem. Dle jeho slov bylo hlavním cílem vytvořit fungující demokratický stát, v němž si budou Kurdové a Arabové rovni. Toto ustanovení bylo i zakotveno v provizorní ústavě, jež v odstavci 23 stanovila, že „*Kurdové a Arabové jsou partneři uvnitř iráckého národa*“ (Stansfield 2003: 67). Tyto na první pohled fungující vztahy mezi Kurdy a Araby jako partnerů však neměly dlouhého trvání. Postupem času bylo totiž víc než jasné, že Qasim nebude nikdy tolerovat kurdskou nezávislost v jakékoli formě (Yildiz 2004: 26). První náznak tohoto Qasimova počínání bylo možné vysledovat již při sepisování provizorní ústavy.

Ahmed požadoval, aby byla otázka kurdské nezávislosti v této provizorní ústavě zahrnuta, avšak Qasim Ahmeda odbyl se slovy, že tato pasáž bude zahrnuta až do ústavy nové (McDowall 2004: 303). Když však poté Kurdové začali stále hlasitěji vznášet požadavky na kurdskou nezávislost, naráželi pouze na stále silnější tendenci diktátora Qasima kumulovat ve svých rukou veškerou moc v zemi (Gombár 2013: 472). Qasimova vláda, jak již bylo dříve zmíněno, neměla žádný zájem s Kurdy jednat a právě naopak se snažila o jejich arabizaci a asimilaci. Separatistické snahy iráckých Kurdů byly ze strany iráckého vedení považovány na nežádoucí, vláda navíc neváhala proti Kurdům využít vojenské jednotky.

Mezitím došlo k ideologickému rozkolu v Demokratické straně Kurdistánu mezi levicovými intelektuály vedenými Ibrahimem Ahmedem a Jalalem Talabanim na jedné straně a Mustafou Barzanim a jeho stoupenci na straně druhé. Snahou obou těchto skupin bylo

oslabit pozici a vliv toho druhého ve straně, avšak každý z nich věděl, že jejich pozice je neotřesitelná. Pokud by došlo k oslabení či dokonce odstranění jednoho z nich, mohlo by to vést k oslabení strany jako celku, neboť by ztratili značnou část svých stoupenců. Buď vesničanů a kmenových vůdců podporující Barzaniho, či měšťanů a inteligence na straně Ahmeda a Talabaniho. Qasimovy obavy z možné Barzaniho hegemonie stále narůstaly, a proto se rozhodl pro podporu kmenů, jež Barzaniho neuznávaly (McDowall 2004: 306). V létě 1961 se tedy v severní části iráckého Kurdistanu rozpoutaly krvavé boje mezi jednotlivými klany. Tato událost vedla k zapojení se 30 000 iráckých vojáků a letectva do těchto bojů. V prvních měsících byli Kurdové ve značné menšině, neboť jejich jednotky tvořily dobrovolníci čítající jen několik málo tisíc, navíc vybaveni jen jednoduchými zbraněmi. Obrat nastal v okamžiku, kdy se do bojů zapojily vojenské jednotky Pešmergy⁶, jejichž počty dosahovaly až dvaceti tisíc. Spoluúčast Pešmergy na bojích vedla k vytažení iráckých vojsk z velké části regionu (Mella 2005: 133). Nepokoje na severu země trvaly další dva roky a Kurdové si začali uvědomovat nutnost získání silnějšího spojence. Jako nejlepší alternativa se jevíli Arabští nacionalisté a strana Baas, kteří se v posledních měsících dostali do popředí na irácké politické scéně. Na přelomu prosince a ledna začala vyjednávání mezi Demokratickou stranou Kurdistanu a stranou Baas⁷, jež požadovala záruku, že během bojů za sesazení Qasima v Bagdádu nevyužijí Kurdové situace na severu země pro své separatistické účely. Kurdové tuto dohodu přijali a na oplátku očekávali ústupek ve formě kurdské nezávislosti (McDowall 2004: 313). Až s postupem času však vyšlo najevo, že strana Baas, podobně jako Qasim, nebude separatistické snahy iráckých Kurdů tolerovat.

Naplánovaný puč na svržení Qasima se odehrál 8. února 1963, na jehož přípravě i následném provedení se podílela strana Baas. Do čela Iráku se díky tomuto převratu dostal Abdul Arif, který se stal prezidentem, pozici premiéra získal Ahmed al-Bakr (Stansfield 2001: 143). Jelikož Kurdové dodrželi svou část dohody během bojů na severu země, požadovali to stejné i od strany Baas, přičemž Mustafa Barzani odmítal jakkoli podporovat nově vzniklý režim v zemi, pokud jim strana nevyhoví v jejich požadavcích. Ty obsahovaly propuštění kurdských válečných vězňů, finanční kompenzaci za předchozí boje a především deklaraci o nezávislosti Kurdů spolu s jejich participací v nové centrální vládě. Barzani taktéž požadoval povolení vzniku Kurdské regionální vlády, jež by měla hlavní slovo v kurdských

⁶ V českém překladu „ti, co čelí smrti“. Jedná se o kurdské guerrilové vojáky, jež poprvé bojovali za Mustafy Barzaniho. Často je tento pojem dává do protikladu s termínem „josh“, což v překladu znamená malí oslí, což byli Kurdové bojující za iráckou vládu (Gunter 2011: 165).

⁷ V lednu 1953 byla Kurdská demokratická strana přejmenována na Demokratickou stranu Kurdistanu (Gombár 2013: 437).

záležitostech. Během dalších setkání s novou iráckou vládou svoje požadavky rozšířil na připojení provincií Arbíl, Suleymania a Kirkuk spolu s částí gubernií Mosul a Diyala ke kurdskému území. Dále požadoval, aby Kurdové dostávali jednu třetinu vytěžené ropy, dále aby pozice vice-prezidenta připadla Kurdům a aby zastávali jednu třetinu křesel ve vládě. Pokud by tyto požadavky nebyly nedodrženy, byl Barzani připraven znovu zahájit boje (Tamtéž: 144).

Jelikož irácká vláda odmítla přijmout kurdské požadavky, především ty týkající se oblastí Mosulu a Kirkuku, zahájila v červnu 1963 v Kurdistánu další vlnu ofenzívy. Zároveň v Kirkuku začala nová fáze arabizace spojená s vyhoštěním tamních Kurdů, místo kterých zde byli přesunuti Arabové. Zlom nastal v listopadu 1963, kdy prezident Arif, jenž nepatřil do strany Baas, zbavil funkce premiéra al-Bakra stejně jako celou jeho vládu a dohodnul se na míru s Mustafou Barzanim (Vanly 1993: 152). Po nenadálé smrti Arifa⁸ byl v nové vládě na post premiéra byl vybrán Abdul al-Bazzáz, jenž se taktéž zasazoval o řešení kurdské národnostní otázky (Gombár 2013: 481). Ve svém vystoupení v televizi a rozhlase prohlásil, že *„je připraven uznat kurdský nacionalismus a kurdská národní práva spolu s dvounárodnostním charakterem iráckého státu“* (Farouk-Sluglettová, Sluglett 2003: 119). Po několika denním vyjednávání byla vyhlášena Deklarace, jež představovala dosud nejbližší pokus o dosažení řešení kurdské otázky. Vlivné armádní složky se však razantně stavěly proti jakékoli dohodě, přičemž několik týdnů na to al-Bazzáz padl a s ním zmizela i jeho dohoda (Tamtéž: 119). Změny v iráckém politickém vedení otevíraly iráckým Kurdům cestu k dalším možným jednáním na téma autonomie. Nově ustanovený režim se o udržování zdánlivě dobrých vztahů s Kurdy snažil především na začátku svého vládnutí, v pozdějších letech se však jejich postoj k otázce kurdské autonomie radikálně změnil.

2.4 Iráčtí Kurdové v éře Saddáma Husajna

Předpoklady pro opětovné řešení kurdské nezávislosti se objevily po druhém puči strany Baas. Strana taktéž jako al-Bazzáz přislíbila dodržet kurdská práva a znění deklarace, ale byl to krok spíše strategický, než pokus o skutečné mírové vyřešení této otázky (Stansfield 2001: 148). Rysem nového Iráku se od roku 1968 stala totální kontrola veřejného i soukromého života, jejíž představitelem byl již tehdy Saddám Husajn, premiér a bratranec prezidenta al-Bakra. Vnitropolitický život v zemi začal být značně ovlivňován útlakem politických oponentů a šířícím se strachem (Raděj 2010: 33). Zároveň si však strana byla vědoma Barzaniho síly

⁸ Prezident Arif zemřel při dosud nevysvětlené havárii helikoptéry v roce 1966 (Gombár 2013: 481).

a věděla, jaké podpory se mu dostává. Nechtěla tedy riskovat svou stávající pozici a moc a vyšla Kurdům vstříc v drobných požadavcích na ustanovení kurdského Nového roku jako státního svátku, povolila výuku kurdštiny ve všech školách v Iráku spolu se založením univerzity v Suleymanii. Dále se strana rozhodla uznat existenci kurdského národa a jeho jazyková práva spolu se zavedením výuky v kurdštině (Gombár 2013: 493). Další jednání mezi Barzaním a stranou pokračovala i v následujících měsících, kdy Barzani prezentoval svůj požadavek na zahrnutí Kirkuku do kurdského území. Baas však trvala na tom, že linie kurdského území bude záležet na prokázané většině kurdského národa na daném území, která bude dokazována při sčítání lidu⁹. Strana se však i nadále snažila o zdánlivé udržování dobrých vztahů s Barzaním, což potvrdila i Husajnova návštěva v Kurdistánu, kde mu Barzani předložil seznam dalších jeho požadavků (Stansfield 2001: 149).

Tato Husajnova návštěva nakonec vyústila v Manifest z března 1970, který nastolil krátké období baasisticko-kurdského přátelství. Manifest v sobě zahrnoval celkem 15 bodů, přičemž *„kurdština bude spolu s arabštinou úředním jazykem v oblastech, kde žije kurdská většina a v ostatních částech Iráku bude vyučována jako druhý jazyk“*. Dále *„budou Kurdové plně participovat na vládnutí a ve vládním kabinetu a armádě budou mít své zástupce“*. Bod číslo 10 věnující se znění plánované nové ústavy říká, že *„dle nové ústavy je irácký lid tvořen dvěma národy, a to národem arabským a národem kurdským“*. Dále by *„pozici iráckého vice-prezidenta měl zastávat zástupce kurdské národnosti stejně jako by se měl kurdský lid podílet na legislativě, a to proporčně podle jejich zastoupení v rámci iráckého obyvatelstva“*. Nejdůležitějším bodem pro Kurdy byl však bod číslo 14, jenž zaručoval *„jednotu oblastem, kde žije kurdská většina a jejich spojení do samosprávného celku“* (Vanly 1993: 154–155). Netrvalo však dlouho a zdání soudržnosti začalo doznávat trhliny. Odpor vůči Kurdům a především Barzanimu se plně projevil ještě tentýž rok atentátem na Barzaniho syna a rok následující i na něj samotného¹⁰. I po tomto nezdařeném atentátu však pokračovala jednání, a zdání korektních a přátelských vztahů spolu s tísnivou atmosférou přetrvávaly po celý rok (Farouk-Sluglettová, Sluglett 2003: 164). Režim ale nikdy o zavedení kurdské autonomie nejevil sebemenší zájem a kroky, které podnikl, mu sloužily pouze k získání času.

V roce 1972 došlo k dalšímu neúspěšnému pokusu Barzaniho zavraždit. Kurdský vůdce v té době definitivně vyměnil dřívější orientaci na Sovětský svaz za spojení se Spojenými

⁹ Pokud by bylo provedeno sčítání obyvatelstva, pravděpodobně by odhalilo většinovou kurdskou populaci v oblasti Kirkuku. Právě z tohoto důvodu k sčítání nikdy nedošlo, navzdory neustálým stížnostem kurdské strany (Farouk-Sluglettová, Sluglett 2003: 164).

¹⁰ Atentát údajně naplánoval nechvalně známý Názim Kazzár, došlo k němu však v době, kdy se Kazzár těšil plné podpoře a ochraně Saddáma Husajna (Farouk-Sluglettová, Sluglett 2003: 164).

státy, čímž vyhrotil vztah s iráckou vládou. Tento vztah ještě více zkomplikovalo Barzaniho prohlášení, že ropná pole v Kirkuku, která irácká vláda odmítla připojit ke kurdskému území, jsou nedotknutelným majetkem kurdského lidu a nabídl Spojeným státům podíl, pokud vyšlou do oblasti své jednotky. Barzani po tomto incidentu musel čelit obviněním, že je ve skutečnosti separatista, jenž si nepřeje pouhou autonomii (Gombár 2013: 493). Tyto kroky vedly v březnu 1974 k přijetí Zákona o kurdské autonomii¹¹. Mustafa Barzani však tento Zákon odmítl s argumentem, že jeho znění je neúplné a nekoresponduje s požadavky sepsanými v březnovém Manifestu z roku 1970 (Yildiz 2004: 20). Kurdské území by zahrnovalo jen okleštěnou část a pravomoci kurdských úředníků by byly minimální. Důsledkem byla druhá kurdsko-irácká válka v letech 1974-1975, která vyústila v podepsání Alžírské dohody¹² a prakticky ukončila boje v iráckém Kurdistanu (Gunter 2011: 6). Důsledky Barzaniho neúspěchu se plně projevíly ještě tentýž rok rozkolem v Demokratické straně Kurdistanu.

Strana se rozpadla na několik frakcí, přičemž novým lídrem strany se stal Barzaniho syn Masud Barzani, který nastoupil na otcovo místo po jeho odchodu do iránského Teheránu (Gunter 1992: 12). Odštěpením od strany byl ohlášen ještě téhož roku vznik strany Vlastenecký svaz Kurdistanu, do jejíhož čela se postavil Barzaniho dlouholetý soupeř ve straně Jalal Talabani (McDowall 2004: 343). Ačkoli se Talabani snažil od strany ideologicky distancovat, převzala slogan Kurdské demokratické strany „*autonomii pro Kurdistan, demokracii pro Irák*“ (Gunter 1992: 12). Definitivně byl vznik strany potvrzen v červenci 1976 v Damašku sloučením tří skupin: Komaly, Socialistického hnutí Kurdistanu a skupiny kolem Jalala Talabaniho. Jeho kontrola nad stranou byla téměř absolutní, neboť členové strany ho bezmezně obdivovali a organizační struktura strany byla čistě v jeho rukou (van Bruinessen 1989). Vznikem této strany započaly v iráckém Kurdistanu boje o moc, které přetrvávají do dnešní doby.

Přibližně ve stejné době, kdy došlo k založení Vlasteneckého svazu Kurdistanu, začala významným způsobem posilovat i pozice Saddáma Husajna. Na vrcholu moci se ocitl v roce 1979, kdy prezident al-Bakr ohlásil svou rezignaci a Husajn převzal jeho prezidentský post. Al-Bakr jej jmenoval se slovy, že „*během revolučního pochodu byl skvělým vůdcem, schopným čelit všem obtížím a nést břemeno odpovědnosti*“ (Gombár 2013: 499). Husajn, který překypoval sebevědomím, zahájil v září 1980 útok na Írán, v čemž spatřoval cestu, jak získat zpět území, které bylo od Iráku odděleno v rámci Alžírské dohody. Kurdové se tak ocitli

¹¹ Saddám Husajn vyhlásil vznik kurdské autonomní oblasti a kurdština se stala spolu s arabštinou úředním a vyučovacím jazykem. Zároveň byl jeden z kurdských zástupců jmenován vice-prezidentem (Yildiz 2004: 20).

¹² Jednalo se dohodu podepsanou iráckými a iránskými představiteli, která vymezovala nové vytyčení irácko-iránských hranic (Gunter 2011: 6).

uprostřed válečné zóny a byli okolnostmi přinuceni zapojit se do bojů. Neochota spolupracovat či dokonce až nenávisť vyústila v situaci, kdy každá z dvou nejvýznamnějších stran v iráckém Kurdistanu podporovala v této válce jiný stát¹³ (Anderson, Stansfield 2004: 169). Situace se změnila až v roce 1985, kdy Vlastenecký svaz i Demokratická strana uzavřely spojení proti Saddámovu režimu (Stansfield 2001: 180). Tato spolupráce spolu s přetrvávajícími separatistickými snahami iráckých Kurdů vyústila v jejich systematické vyvražďování.

Saddám Husajn považoval přeběhlictví ze strany obou kurdeckých stran, jak Demokratické strany Kurdistanu již na začátku války a poté Vlasteneckého svazu Kurdistanu v roce 1985, za nesmírnou zradu a veřejně vzkázal, že „*ti, jež se zaprodali nepříteli, neuniknou trestu*“ (Human Right Watch 1993). Husajn jmenoval v březnu 1987 svého bratrance Aliho Hasana¹⁴ guvernérem Kurdistanu, který ještě tentýž rok rozpoutal vůči Kurdům krvavou operaci, která vstoupila do kurdeckých dějin pod názvem Anfál¹⁵ (Bernicková 2012: 4). Ve snaze zabránit Kurdům v dalších povstáních přijala irácká vláda tvrdá opatření již na konci 70. let¹⁶. I když se Kurdové snažili o ofenzívu, vyvolalo to jen další vlnu arabizace ze strany vlády, která do oblasti začala stěhovat arabské obyvatelstvo za účelem změny demografické struktury oblasti. (Gombár 2013: 495). Systematické vyvražďování Kurdů započalo již šest let před samotným Anfálem, kdy bylo několik tisíc Kurdů z klanu Barzani deportováno¹⁷ a poté zavražděno. Jednou z nejvíce zasažených oblastí byla poté oblast kolem bohatého Kirkuku, kde armáda zavraždila všechny, kteří nebyli arabské národnosti (Hiltermann 2013). Nejničivější chemický útok se poté odehrál v březnu 1988 ve městě Halabdža, které bylo pár dní před útokem osvobozeno iránskou armádou a vojáky pešmergy. Zabito bylo před 5000 mužů, žen a dětí a další tisíce zraněny. S každým dnem byly ze severu země transportovány další tisíce Kurdů, kteří byli poté převezeni do pouště a zde hromadně zavražděni. Vanessa Bernicková ve svém článku zabývající se Anfálem uvádí, že „*Anfál byl cílený útok vedený Saddámem Husajnem a iráckou vládou za účelem vyhladit kurdecký venkov, a to za použití konvenčních i chemických zbraní. Mezi lednem a zářím roku 1988 bylo od 50 000 do 200 000 Kurdů, přičemž*

¹³ Vlastenecký svaz Kurdistanu podporoval Irák, naopak Demokratická strana Kurdistanu Írán (Anderson, Stansfield 2004: 169).

¹⁴ Ali Hasan byl už v té době znám jako člověk se sklony k násilí, jež poté plně prezentoval během Anfálu. Stejně Husajn byl členem strany Baas (Bernicková 2012: 4).

¹⁵ Tento pojem pochází z Koránu a označuje název osmé kapitoly, jež v českém překladu znamená „zkažení bitvy“. Iráčané použili tento název jako náboženskou obhajobu svých činů (Gunter 2004: 7).

¹⁶ V letech 1978 a 1979 bylo vypáleno na 600 vesnic a až 300 000 Kurdů deportováno do jiných částí Iráku (Gombár 2013: 495).

¹⁷ Deportace měla budit zdání, že se jedná o stejný přesun Kurdů do vesnic na jihu Iráku, jako tomu bylo v roce 1975 (Human Right Watch 1993).

někteří byli zabiti během chemických útoků, další během masového vyvražďování“
(Bernicková 2012: 1).

Separatistické snahy iráckých Kurdů v období od konce první světové války do roku 1991 zahrnují jak iredentu, tak i secesi a autonomismus. Iredenta byla hlavním cílem Kurdů ihned po skončení první světové války, kdy Kurdové na poválečných konferencích prezentovali své požadavky na vytvoření jednotného nezávislého Kurdistanu. V případě iráckých Kurdů požadovaly iredentu ve 40. letech nacionalistické organizace Heva a Khoybun. V obou případech nebyla jednání úspěšná. Secesionistické snahy bylo možné vypořádat během britského mandátu, kdy se o vytvoření nezávislého státního útvaru pokusil Sheikh Mahmoud. Od pádu monarchie v roce 1958 se iráčtí Kurdové zasazovali o vytvoření přinejmenším kurdské autonomní oblasti na severu Iráku, avšak veškerá jednání na téma kurdské autonomie byla ve většině případů iráckou vládou razantně odmítnuta.

3. Iráčtí Kurdové po roce 1991

Tato kapitola se bude zabývat iráckými Kurdy od roku 1991 do současnosti. Pozornost bude věnována především dvou hlavním kurdským stranám, a to Demokratické straně Kurdistanu a Vlasteneckému svazu Kurdistanu, přičemž vzájemný vztah těchto stran výrazně ovlivňuje separatistickou politiku iráckých Kurdů. Druhá část této kapitoly se poté zaměří na možné scénáře budoucího vývoje iráckého Kurdistanu v návaznosti na teoretické koncepty představené v první kapitole. Cílem této části práce je tedy popsat a analyzovat vztah dvou hlavních kurdských stran, zaměřit se na vliv jejich jednání na separatistickou politiku iráckého Kurdistanu a představit možné konce a scénáře, ve které může separatistický konflikt vyústit.

3.1 Vznik autonomní kurdské oblasti. Kurdská občanská válka

Invaze do Kuvajtu vedená na popud Saddáma Husajna v srpnu 1990 vyvolala na mezinárodním poli řadu reakcí a vedla k rozhodnutí uvalit na Irák sankce. Zároveň však Husajnova porážka, bezpodmínečné stažení iráckých vojsk z Kuvajtu a zapojení se světových velmocí do tohoto konfliktu představovaly významnou událost pro strany Fronty iráckého Kurdistanu¹⁸ i pro Kurdy samotné (Stansfield 2001: 186). V reakci na tyto události se rovněž i Kurdové aktivně zapojili do boje proti Husajnovu režimu. Nepokoje vypukly v březnu 1991 ve městě Ránija, přičemž do čela povstalců se záhy postavily Demokratická strana Kurdistanu a Vlastenecký svaz Kurdistanu. Postup povstalců vyústil v úspěšné obsazení města Kirkuk, avšak irácká republikánská garda brzy zahájila ofenzívu a dobyla město zpět (Gombár 2013: 539). Poté, co irácká armáda potlačila kurdské povstání na severu země, vytvořily spojenecké síly v polovině roku 1991 bezletovou zónu¹⁹ nad kurdským územím, jež měla Kurdům zajišťovat ochranu před iráckými vojsky (Katzman 2010: 1). Všichni iráčtí úředníci a důstojníci byli nuceni se postupně stáhnout z této oblasti, takže de facto vznikla autonomní oblast, jež zahrnovala území podél irácko-iránské hranice až k hranici irácko-turecké. Ještě téhož roku navštívili Masud Barzani a Jalal Talabani Bagdád, aby se pokusili vyjednat připojení dalších měst, především Kirkuku, k autonomní oblasti, avšak jednání za nedlouho ztroskotala a irácká vláda zahájila blokádu kurdské oblasti

¹⁸ Fronta iráckého Kurdistanu byla založena v roce 1988 a představovala opozici vůči irácké vládě. Kromě Demokratické strany Kurdistanu a Vlasteneckého svazu Kurdistanu zastřešovala i další strany v iráckém Kurdistanu (Stansfield 2001: 181)

¹⁹ Rada bezpečnosti OSN v dubnu 1991 reagovala na vývoj v oblasti rezolucí č. 688, která odsuzovala represe a umožnila vytvořit bezletovou zónu (Gombár 2013: 539).

(Farouk-Sluglettová, Sluglett 2003: 341). Až v roce 1991 se tedy iráckým Kurdům za asistence spojeneckých vojsk podařilo vytvořit de facto autonomní oblast, což bylo jejich cílem už od pádu monarchie v roce 1958.

V roce 1992 se na kurdeckém území konaly první parlamentní volby, ve kterých Demokratická strana Kurdistánu i Vlastenecký svaz Kurdistánu získaly téměř shodný počet hlasů. Mezi stranami nakonec došlo k dohodě o rovné dělbě moci a hlasy se rozdělily rovnoměrně mezi obě strany. Z celkové množství 105 mandátů jich zastávala každá strana 50, zbylých pět obsadili křesťané (Harris 2014). Vláda v iráckém Kurdistánu byla rovnoměrně rozdělena mezi obě strany, avšak jejich boj o moc stále přetrvával. Po těchto volbách vznikl nový politický orgán, Kurdecká regionální vláda, a bez jasného vítěze ve volbách²⁰ na lídra tohoto uskupení se strany dohodly na společné vládě. Na konci roku 1992 se kurdecký parlament zasazoval o „*vytvoření federativního státu Kurdistán v osvobozené části země, spolu s dodatkem, že zůstanou součástí iráckého státu*“. Secesionistické tendence byly tedy odsunuty do pozadí a kurdecké vedení se zaměřovalo především na autonomii. To ovšem neutišilo znepokojení irácké vlády, jež se obávala, že Kurdové budou i nadále stupňovat své požadavky na úplnou nezávislost, přičemž stejné obavy jako irácká vláda sdílely i ostatní země, ve kterých žijí početné kurdecké menšiny (Katzman 2010: 2). Kurdecká regionální vláda však musela čelit těžkostem, které pramenily z rozdílnosti dvou největších kurdeckých stran. Každá strana vyznávala značně odlišnou ideologii, přičemž důležitou roli sehrávala i politická roztržičnost regionu. Barzaniho a jeho stranu podporovali především obyvatelé na severozápadě oblasti při irácko-tureckých hranicích, kde se mluví dialektem kurmanji. Jalal Talabani měl naopak největší podporu na severovýchodě při irácko-iránských hranicích, kde dominuje dialekt sorani (Farouk-Sluglettová, Sluglett 2003: 342). Strany se tedy nejen rozcházeły v ideologické rovině, ale i své členské a voličské základny měly teritoriálně rozděleny. Jejich vzájemný vztah vykazoval určité znaky spolupráce, avšak integrita území nezbytná pro fungující separatistickou politiku byla ohrožena.

Tato vzájemná odlišnost, neshody v oblasti ekonomiky a soutěživost mezi oběma stranami nakonec vyústila v roce 1994 v kurdeckou občanskou válku, jež trvala až do roku 1998 (Harris 2014). K prvním větším střetům došlo už v květnu 1994, kdy si boje vyžádaly přes 300 životů, o rok se později se číslo zvýšilo na více než 2000 (Gombár 2013: 540). Tento konflikt vedl k zapojení vnějších sil, kdy Vlastenecký svaz Kurdistánu byl podporován tureckou Stranou kurdeckých pracujících a Íránem. Demokratická strana Kurdistánu se na začátku

²⁰ Masud Barzani v těchto volbách získal 48 %, Jalal Talabani 45 % (McDowall 2004: 381).

konfliktu orientovala na Turecko, situace se změnila v roce 1996, kdy se Barzani obrátil na Husajna s žádostí o vojenskou pomoc (Harris 2014). Ještě téhož roku vstoupilo do Kurdistanu 30 000 iráckých vojáků, bylo popraveno na 700 Talabaniho bojovníků a on sám byl nucen utéct do Íránu. Konflikt byl ukončen v roce 1998, kdy byli Barzani i Talabani pozváni na jednání do Washingtonu. Tato návštěva nakonec vyústila v podepsání Washingtonské dohody, v níž lídři obou kurdských stran uzavřeli příměří (Stansfield 2001: 195). Tato dohoda byla definitivně podpořena i na prvním zasedání obnoveného kurdského parlamentu v říjnu 2002. Ve stejném období se však Kurdové společně s dalšími iráckými opozičními silami začali připravovat na chystanou akci Spojených států za účelem svrhnout Saddáma Husajna (Katzman 2008: 3). Washingtonská dohoda sice ukončila boje na kurdsém území, nevyřešila však otázku vzájemné nevráživosti stran, která nadále přetrvávala a brzdila tak kurdské secesionistické snahy, které se naplno projeví až v následujících letech.

3.2 Iráčtí Kurdové v post-saddámovské éře

Před rokem 2003, ale i poté, představovali Kurdové nejvíce pro-americkou skupinu v Iráku. Americká invaze byla Kurdy vnímána více než pozitivně a vzájemná spolupráce politických i armádních lídrů přetrvává do dnešní doby. Zároveň si Kurdové uvědomovali, že americká přítomnost v Iráku je pro ně přínosem, a proto poté, co byl oznámen odchod americké armády z iráckého území v prosinci 2011, požadovali od Spojených států ujištění, že jejich spolupráce bude i nadále přetrvávat (Katzman 2010: 2). Neshoda mezi Američany a Kurdy nastala však dva měsíce před svržením Saddáma Husajna, v únoru 2003, kdy se opoziční síly setkaly na kurdsém území na severu Iráku, aby zde vytvořily komisi, jež se bude zabývat přípravami na budoucí tranzici státu. Spojené státy však došly k rozhodnutí, že po svržení režimu ustanoví autority, které budou řídit stát a nevrátí tak vládu do rukou Iráčanů ihned po svržení Husajna (Katzman 2008: 3). Nejdůležitějším cílem Spojených států po svržení předchozího režimu byla politická reorganizace, jež by zahrnovala vytvoření demokratické vlády, v níž by byly zastoupeny všechny skupiny irácké heterogenní společnosti (Wang 2010: 2). V červenci 2003 tak na popud Spojených států vznikla Irácká vládní rada, jež byla tvořena 13 Šiíty, pěti Kurdy, pěti Sunnity, jedním Turkmenem a jedním zástupcem křesťanské církve (Rafaat 2007: 268). Mezi pěti kurdskými zástupci byli i Masud Barzani a Jalal Talabani. Toto těleso zaniklo v červnu 2004, kdy byla Irácká vládní rada rozpuštěna a moc formálně předána iráckým představitelům, přičemž došlo k obnovení vládní suverenity a vytvoření Irácké prozatímní vlády (Katzman 2010: 3). Složení vlády se snažilo respektovat

etnické rozdělení země a jejím hlavním úkolem byla příprava voleb do ústavodárného shromáždění.

Ty se konaly v lednu následujícího roku, kdy volební účast dosáhla necelých 60 %, neboť značná část sunnitského obyvatelstva volby bojkotovala (Gombár 2013: 556). Vlastenecká aliance Kurdistánu složená z dvou hlavní kurdských stran a několika dalších menších kurdských stran skončila v těchto volbách na druhém místě s 25 % hlasů a se 75 mandáty z celkových 275. Prozatímní národní shromáždění jmenovalo v dubnu 2005 iráckých prezidentem lídra Vlasteneckého svazu Kurdistánu Jalala Talabaniho, což pro Kurdy znamenalo velký úspěch (Smith 2010: 2). Cílem prozatímního parlamentu bylo vypracovat návrh nové irácké ústavy, avšak mezi kurskými a šiitskými poslanci docházelo k neustálým debatám o jejím znění. Kurdové kupříkladu požadovali právo veta, které by jim umožňovalo zamítnout jakoukoli budoucí změnu ústavy, jež by odporovala kurdským právům. Dále se zasazovali o omezenou roli islámu a o zahrnutí bohatého Kirkuku do kurdského území. Neposledním požadavkem bylo znovujmenování Jalala Talabaniho iráckým prezidentem a jmenování Masuda Barzaniho hlavou Kurdské regionální vlády. Pokud by některý z těchto požadavků nebyl dodržen, byli ochotni vyčkávat po dobu nezbytně nutnou, přičemž by si udržovali svou de facto nezávislost (Gunter 2008: 17).

Konečný návrh irácké ústavy deklaroval federální, demokratický, parlamentní a republikánský charakter státu, přičemž si Šiité vymohli islám za oficiální náboženství a základní zdroj legislativy, kdy zákony nesmějí odporovat zásadám islámu. Znění nové ústavy bylo poté nutné schválit nadpoloviční většinou, pokud však ve třech guberniích odmítnou toto znění dvě třetiny voličů, návrh se zamítne²¹ (Hiltermann 2008). Ústavní referendum se konalo v říjnu 2005, kdy se voleb zúčastnilo 63 % oprávněných voličů, přičemž necelých 79 % se vyjádřilo pro ústavu (Gombár 2013: 557). V rámci této ústavy byly tři kurdské gubernie, Suleymania, Dohuk a Arbíl, uznány jako právoplatné regiony a arabština a kurdština se staly oficiálními jazyky v zemi. V reakci na tuto ústavu kurdské vedení oznámilo, že nebude prozatím pokračovat ve své separatistické politice, přičemž v roce 2007 podepsal Barzani a Talabani Dopis vzájemného porozumění, v němž schvalují vizi jednotného, demokratického Iráku (Katzman 2008: 4).

Po pádu baasistického režimu se iráčtí Kurdové rozhodli obnovit svou jednotu uvnitř Kurdské regionální vlády. Jak už bylo zmíněno výše, Demokratická strana Kurdistánu i Vlastenecký svaz Kurdistánu se shodly na zformování jednotné vlády, přičemž sjednotily

²¹ Tato podmínka byla odkaz na tři kurdské gubernie, Suleymaniu, Arbíl a Dáhuk, které by schválení ústavy mohly odmítnout (Hiltermann 2008)

i svou kampaň a do následujících voleb do Kurdského národního shromáždění v roce 2005 vstoupily jak koaliční partneři (Harris 2014). Dle jejich slov „bylo nezbytné sjednotit program Kurdské regionální vlády a na základě osvobození od režimu v roce 2003 musí politické strany spolupracovat, odložit stranou vzájemné neshody, a to vše za účelem dosažení nejvyššího dobra pro kurdské obyvatelstvo“ (Pollock 2008: 5). V těchto volbách do 111členného Kurdského národního shromáždění zvítězila Vlastenecká aliance Kurdistánu, která získala 89,7 % hlasů a 104 křesel (Gombár 2013: 556). Hlavou Kurdské regionální vlády byl jmenován Masud Barzani a premiérem jeho synovec Níčírvan Barzani (Katzman 2008: 4). Společně s volbami do Kurdského národního shromáždění se uskutečnilo i neoficiální referendum, ve kterém se mělo kurdské obyvatelstvo vyjádřit k možnému odtržení kurdského území od iráckého státu. Zde se plně projevil secesionistické tendence iráckých Kurdů, ačkoli to bylo v rozporu s tvrzením kurdského vedení po schválení ústavy. Již v předběžném průzkumu v lednu a únoru roku 2004 prováděném Kurdským hnutím za referendum se pro nezávislost vyslovilo 1 500 000 Kurdů, což představuje přibližně dvě třetiny dospělé kurdské populace. V dalším neoficiálním referendu v roce 2005 poté nezávislost podpořilo 98,8 % voličů (Stansfield 2013: 270). Je tedy zřejmé, že Kurdové plně podporují oddělení kurdského území od Iráku.

V roce 2009 se konaly v pořadí druhé volby do Kurdského národního shromáždění²², které byly spojeny i s přímou volbou lídra Kurdské regionální vlády. Spolu s Masudem Barzaním kandidovalo dalších pět relativně neznámých kandidátů, což vedlo k Barzaniho znovuzvolení²³. Co se týče voleb do Shromáždění, Demokratická strana Kurdistánu a Vlastenecký svaz Kurdistánu opět vytvořily koalici, ale změnily název na Kurdský seznam. Největší konkurentem jim bylo v těchto volbách nově vytvořené uskupení Seznam změny²⁴, který vznikl svým odštěpením od Vlasteneckého svazu Kurdistánu. Vítězem v těchto volbách se opět stal koaliční Kurdský seznam, který získal 59 křesel ze 111, druhé místo zaujal s překvapivým výsledkem Seznam změny. Tomu se podařilo získat 25 % hlasů a 25 křesel (Katzman 2010: 4).

Ačkoli se obě největší kurdské strany snažily o udržení určitého zdání poklidné spolupráce, stále se každá z nich zaměřovala na své priority. Navíc obě strany kontrolovaly média, která byla na stranu navázána, stejně jako odděleně kontrolovaly i vojáky pešmergy,

²² V roce 2009 došlo k přejmenování Kurdského národního shromáždění na Parlament Kurdistánu (Kurdish regional government 2015).

²³ Barzani získal v těchto volbách 70 % hlasů (Katzman 2010: 4).

²⁴ Lídrem tohoto uskupení je Níčírvan Mustafa, jeden z bývalých vrcholných představitelů Vlasteneckého svazu Kurdistánu. Stranu opustil v roce 2006 po jejích údajných korupčních aférách (Katzman 2010: 4).

policejní síly i informační služby. Platilo nepsané pravidlo, že ať už člověk zastával jakoukoli pozici, prvně byl oddaný straně, poté až vládě (Harris 2014). Udržení už tak složitého statutu quo narušily výsledky voleb do Parlamentu Kurdistánu v roce 2013, kdy Seznam změny obdržel druhý nejvyšší počet hlasů. Demokratická strana Kurdistánu tyto volby vyhrála a získala 38 mandátů. Vlastenecký svaz Kurdistánu skončil třetí za již dříve zmíněným Seznamem změn. Ten disponoval 24 mandáty, Vlastenecký svaz pouze 18 (Kurdish regional government 2015). Výsledek těchto voleb měl značný dopad na vztah mezi Demokratickou stranou a Vlasteneckým svazem, neboť z řad politiků Demokratické strany vyvstala otázka, proč nadále pokračovat ve sdílení moci s partnerem, jenž zřejmě ztrácí podporu voličů. Vlastenecký svaz Kurdistánu považoval výsledek těchto voleb pouze za dočasný nezdár, neboť lídr strany Jalal Talabani se v té době zotavoval z mrtvice, jež jej zasáhla na konci roku 2012 (National democratic institute 2013: 1). Po téměř deseti měsících jednání mezi Demokratickou stranou Kurdistánu a Seznamem změn byla zformována vláda, přičemž post premiéra zaujal Níčírvan Barzani. Vlastenecký svaz Kurdistánu požadoval alespoň jedno z klíčových ministerstev, avšak nakonec získal jen post vice-premiéra (Harris 2014). Tato situace vedla ještě k většímu prohloubení vzájemných nesympatií mezi oběma stranami.

Ve stejném období, kdy se konaly parlamentní volby, hlasovali zákonodárci o prodloužení Barzaniho funkčního období na postu prezidenta. Barzani vykonával tuto funkci již dvě období, a tudíž mělo v létě 2013 dojít k novým prezidentským volbám. I přes silný odpor opozice bylo Barzaniho funkční období prodlouženo o další dva roky a prezidentské volby se budou tedy konat tento rok. Vůdce strany Seznam změn neschvaloval tento akt se slovy, že *„je to ilegální a o iráckém Kurdistánu to vypovídá jako o nedemokratickém státu“* (Roche 2013).

Otázkou kurdské nezávislosti se v roce 2014 mělo zabývat i další referendum. V rozhovoru pro BBC Masud Barzani uvedl, že již nyní je irácký stát značně rozdělen na kurdské, sunnitské a šiítské obyvatelstvo a že kurdská menšina má na nezávislost právo. Barzani dále uvedl, že *„všechno, co se v současné době děje, poukazuje na fakt, že Kurdové mají na nezávislost plné právo. Hlavním kurdským cílem je tedy získání nezávislosti a referendum je jen otázkou měsíců“*. Barzani se nikdy netajil svou touhou po vytvoření nezávislého Kurdistánu a dle jeho slov k tomu mají v současné době blíž než kdy předtím. Spolu s dalšími kurdskými lidry uvedl, *„že po deset let se snažili vybudovat stabilní fungující federativní stát a plně se participovali v irácké vládě. Avšak teď, když se Irák hroutí, mají právo jít svou vlastní cestou“* (Muir 2014). Secesionistické tendence iráckých Kurdů lze vypočítat již s prvním neoficiálním referendem v roce 2004 a poté 2005, přičemž v obou těchto

referendech nezávislost podporovalo téměř 99 % Kurdů. Ačkoli bylo chystané referendum vyhlášeno již v polovině minulého roku, do dnešního dne se neuskutečnilo. Je však pravděpodobné, že by se opakoval stejný výsledek jako u referend neoficiálních.

Barzaniho prohlášení o chystaném referendu z června 2014 přišlo záhy poté, co síly Islámského státu vtrhly na sever Iráku. Tento útok vedl k eliminaci vlivu Bagdádu na kurdeckém území, neboť irácká armáda se z tohoto území stáhla. Tohoto kroku využili vojáci kurdecké pešmergy, kteří obsadili území spadající pod Kurdy spolu s městem Kirkuk. Další výhodou na straně Barzaniho bylo zapojení Spojených států a NATO do tohoto konfliktu. Pobyt spojeneckých vojsk na kurdeckém území jim zajišťoval přísun zbraní a vojáku, stejně jako ochranu před Islámským státem. Kurdecká šance na nezávislost je taktéž závislá na udržování dobrých vztahů se sousedním Tureckem a Íránem. Pokud by došlo k odtržení kurdeckého území od Iráku, měla by z toho Ankara značný ekonomický profit a jednala by tedy proti svým zájmům, kdyby kurdeckou nezávislost neakceptovala. Irácký Kurdistan by byl schopen dostatečně zásobovat Turecko zemním plynem, což by pro něj mohlo znamenat možnost odklonu od Ruska, od kterého odebírá plyn nyní. Dále je Irák druhým největším exportním trhem Turecka, přičemž značná část produktů míří právě do kurdecké oblasti. V případě Íránu byla v dubnu 2014 uzavřena dohoda mezi Arbílem a Teheránem o vystavění ropovodu a plynovodu, které by spojovaly kurdeckou oblast a Írán. Je tedy nepravděpodobné, že by Írán případnou nezávislost Kurdistanu přinejmenším netoleroval (Tanchum 2015).

Demokratická strana Kurdistanu a Vlastenecký svaz Kurdistanu představují dvě nejsilnější strany v iráckém Kurdistanu, které až do posledních voleb v roce 2013 kandidovaly jako koaliční partneři, což jim zajišťovalo společný podíl na kurdecké vládě. I přes tento fakt se strany i nadále přetahují o moc a oslabují tím tak integritu celého regionu, stejně jako ohrožují secesionistickou politiku, která byla potvrzena ohlášeným referendem. Pokud skutečně dojde k vytvoření nezávislého iráckého Kurdistanu, je nezbytně nutné, aby strany spolupracovaly. V současnosti vše totiž nasvědčuje tomu, že pokud by se referendum konalo, výsledkem by bylo odtržení kurdeckého území od Iráku.

3.3 Perspektivy vývoje

Tato část práce se bude zabývat možnými scénáři, ve které může potencionální separatistický konflikt vyústit. V návaznosti na první, teoretickou kapitolu, se tato podkapitola vrátí k textům Myrona Weinaera a Naomi Chazanové, kteří definují tři, respektive čtyři možné scénáře ukončení iredentistického sporu. Iredenta je zde potom brána podle již dříve zmiňované

Horowitzovy definice druhého podtypu iredentu, tj. sloučení etnických menšin z více států do jednoho nového samostatného státu. Scénáře Weinerja a Chazanové jsou tudíž v této části práce aplikovány na možnost vytvoření jednotného nezávislého Kurdistanu se zaměřením na irácké Kurdy. Zmínění zde poté budou i další autoři, kteří se problematikou kurdské separace zabývají a kteří taktéž představili své možné budoucí scénáře.

Jak už bylo zmíněno výše, Myron Weiner v rámci svého textu jmenoval tři možné způsoby, jimiž může být teritoriální spor ukončen. Dle jeho slov každý z těchto tří scénářů zahrnuje násilí či přinejmenším hrozbu jeho použití. První možností je situace, kdy irredentist state pomocí vojenského zásahu vytlačí armádu anti-irredentist neighbor a převezme kontrolu nad sporným územím, to znamená území, na němž žije etnická menšina, jež má být připojena. V tomto případě dochází k výměně roli, kdy se anti-irredent neighbor stává irredentist state a naopak. Iredentistický konflikt se tak dostává do začarovaného kruhu a hrozí další ozbrojený konflikt. Druhá Weinerova možnost ukončení konfliktu nastává v případě, pokud je etnická menšina ze sporného území odstraněna. Může se tak dít cestou genocidy, násilného vystěhování a transferu do jiných částí země, kdy jsou do této oblasti nastěhováni příslušníci většinového etnika (Weiner 1971: 681–682). Zde lze nalézt paralelu s iráckými Kurdy, kteří byli od začátku 80. let 20. století pronásledováni, hromadně převáženi do jižní části Iráku a zde zavřeni do obehnaných vesnic nebo vyvražděni. Husajnova nenávist a obavy z dalších kurdských bojů za nezávislost nakonec vyústily v krvavou genocidu v roce 1988, při níž bylo zavražděno na 200 000 Kurdů.

Poslední možnost, již Weiner jmenuje, je ta, kdy jedna či více vnějších mocností určí nové hraniční uspořádání mezi zneprátelenými státy či etniky. Toto uspořádání hranic však nastává pouze v případě, pokud státy nepodniknou žádné vojenské výpady se záměrem tuto hranici změnit. Pokud se tak stane, mají vnější mocnosti právo do dané země vyslat své vojáky a zemi kontrolovat. Zde lze opět navázat na irácké Kurdy, přičemž tato třetí možnost mohla nastat v roce 2014, kdy se na kurdsém území pohybovali spojenecké jednotky, které zde bojovali proti Islámskému státu. Ve stejné době zveřejnil lídr Demokratické strany Kurdistanu Masud Barzani svůj záměr na uspořádání referenda, čímž si ještě více zneprátelil iráckou vládu. V případě konfliktu by tak spojenecké armády mohly určit nové uspořádání hranic. Weiner dále dodává, že *„výsledek teritoriálního sporu je závislý na vojenské síle každé zúčastněné strany, jejich zájmech a vztazích mezi jednotlivými vnějšími mocnostmi. Je velmi těžké určit, kterou z představených možností daný konflikt skončí, avšak je jasné, že cestou vzájemné dobrovolné debaty to nebude“* (Weiner 1971: 681–682).

Chazanová stejně jako Weiner ve svém textu představila čtyři možné výsledky, jimiž by mohl být iredentistický konflikt ukončen. Hned v prvním bodě zmiňuje úspěšnou změnu hranic území, jež vede k uspokojení iredentistických požadavků. Toto znění víceméně koresponduje s prvním možným scénářem u Weinerja, avšak není už blíže uvedeno, zda i v tomto konfliktu se připojení území děje vojenskou cestou, jako je tomu u Weinerja, či cestou vyjednávání. Podle bodu číslo dvě může být konflikt ukončen přehodnocením situace ze strany etnické menšiny, která začne upouštět od iredentistických snah a blíže se zaměří na jinou formu separatismu. Zde se vracíme k osobě Donalda Horowitza a jeho popisu vztahu iredenty a secese. Již v teoretické kapitole, v níž je tento vztah definován, je vysvětleno, že etnická skupina, jež požaduje oddělení od většího celku, dá ve většině případů přednost secesi před iredentou.

Třetí bod uvádí jako možný konec konfliktu dočasné upuštění od iredentistických snah, ke kterému mohlo dojít na základě porážky irredentist state a/nebo etnické skupiny ze strany anti-irredentist neighbor. Není však vyloučeno, že se iredentistické požadavky znovu objeví v následujících letech. I zde lze nalézt spojitost s iráckými Kurdy, kdy jejich iredentistické snahy prezentované ve 40. letech především nacionalistickými organizacemi Heva a Khoybun, musely neustále čelit krizím jak v Iráku, tak i samotném iráckém Kurdistanu. Posledním bodem ve výčtu Chazanové je dohoda a kompromis, kterého je dosaženo jednáním mezi etnickou menšinou a vládou státu, jehož je etnická menšina součástí. Taková dohoda často vyústí v určitou formu autonomie pro etnickou menšinu, stejně jako k navázání dalších bližších vztahů ke státu, jež si tuto etnickou menšinu nárokuje. V případě iráckých Kurdů byla autonomie a jednání na toto téma vždy slibována v období, kdy docházelo ke změnám politického vedení Iráku nebo v době, kdy se iráčtí Kurdové proti centrální vládě vzbouřili. Irácké politické špičky, které se k moci dostávaly pomocí puče či státního převratu, potřebovaly Kurdy pro jeho úspěšné provedení, což vedlo k neustálým lživým machinacím ze strany irácké vlády (Chazanová 1991a: 7).

Potencionálním vznikem nezávislého iráckého Kurdistanu se ve svém článku zabývá i Winston Harris. Ten uvádí, že pokud se iráckým Kurdům nepodaří napravit své vztahy i Bagdádem a lidé se v budoucím referendu vyjádří pro samostatnost, je velmi pravděpodobné, že výsledkem bude nezávislý irácký Kurdistan. Zároveň však zmiňuje důležitou proměnnou, a to vztah dvou hlavních kurdských stran, kdy jejich vzájemná spolupráce představuje stěžejní podmínku pro vytvoření nezávislého státu. Dle jeho názoru *„v současné době nic nenasvědčuje tomu, že by případné vyhlášení samostatnosti vedlo k násilí, avšak hrozba občanské války tu stále zůstává. Pokud budou mít Demokratická strana Kurdistanu a Vlastenecký svaz Kurdistanu nadále každá své vlastní oddělené vlády i ochranné složky, riziko rozpadu tohoto strategického*

vztahu stoupá a s tím se zvyšuje i pravděpodobnost obnovení boje mezi oběma stranami“ (Harris 2014). Autor zmiňuje, že pokud má dojít k vytvoření samostatného iráckého Kurdistanu, je nezbytné, aby obě kurdské strany skutečně spolupracovaly a aby (1) vznikl jednotný bezpečnostní sektor, který však v současné době zůstává nadále rozdělen mezi obě strany. Je tedy nezbytné, aby byli vojáci pešmergy sjednoceni do jednotné armády, jež bude sloužit státu jako celku. Dále (2) musí obě hlavní kurdské strany upustit od vzájemné rivality a zrušit instituce, které brání společnému vládnutí. Autor uvádí, že *„je přirozené, že každá strana má odlišnou ideologii a zastává odlišné názory, avšak pokračující přítomnost stranických institucí existujících mimo hlavní vládu může vést k nestabilitě.“* Neméně důležitou (3) je neustálé posilování institucí hlavní kurdské vlády, přičemž instituce musí být natolik silné, aby se pravidelně konaly svobodné a spravedlivé volby a aby v těchto volbách měly příležitost kandidovat všechny politické subjekty (Harris 2014).

Rozpad Iráku na tři samostatné státy v důsledku odtržení kurdského území od iráckého státu ve svém textu zmiňuje Aram Rafaat. Ten o Iráku hovoří jako o státu složeném ze tří různých komunit, přičemž každá z nich má odlišné cíle. *„Kurdové se snaží o vytvoření nezávislého Kurdistanu, Sunnité o spojení arabského národa a Šiité o posílení vztahů s Íránem. Je tedy očividné, že kurdská touha po nezávislém Kurdistanu (zahrnující Kurdy v Iráku, Íránu, Turecku a Sýrii), je v rozporu jak se sunnitskými, tak i šiitskými záměry“* (Rafaat 2007: 276). Stejný názor jako Rafaat sdílí i Michael Gunter, jenž uvádí, že *„pokud by došlo k odtržení kurdského území od Iráku, hrozí, že Šiítové, kteří tvoří zhruba 55 % irácké populace, je budou následovat“* (Gunter 2004: 201). Rafaat dále zmiňuje období v letech 1991 až 2003, kdy irácký Kurdistan fungoval jako polo-nezávislý stát a označuje tuto dobu za kurdskou zlatou éru. Toto období míru dle něj nejlépe demonstruje, že oddělení se od Iráku je nejlepší způsob, kterým lze vyřešit několik desítek let trvající konflikt mezi Kurdy a Bagdádem. S vytvořením samostatného nezávislého iráckého Kurdistanu se však objevují i debaty nad tím, jakým způsobem by to ovlivnilo geopolitické prostředí na Středním východě. Ostatní státy, v nichž Kurdové tvoří početnou menšinu, se obávají, že vznik nezávislého státu na území iráckých Kurdů povede k rozšíření těchto separatistických snah i na jejich území. Došlo by tak k ohrožení jednoty a bezpečnosti v Íránu, Turecku i Sýrii, což by mohlo vyústit v ozbrojený konflikt v těchto zemích (Rafaat 2007: 286). Stejně tak by vznik samostatného iráckého Kurdistanu vedl ke změně stávajících hranic a překreslování map, přičemž by se irácký Kurdistan stal dalším hráčem na regionálním politickém poli.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zabývala separatistickými tendencemi iráckých Kurdů a jejím hlavním cílem bylo popsat a analyzovat tyto snahy v období od první světové války do současnosti. V teoretické části práce byla pozornost věnována především problematice iredenty a secese, přičemž tyto teoretické koncepty byly dále dávány do spojitosti se separatistickými snahami iráckých Kurdů ve výše zmiňovaném období a poté aplikovány na jednotlivé historické události.

Druhá kapitola se věnovala iráckým Kurdům do roku 1991, kdy došlo za asistence spojeneckých vojsk k vytvoření autonomní kurdské oblasti, jejíž existence trvá do dnešní doby. Kapitola se zaměřuje především na období po roce 1958, kdy generál Qasim cestou krvavého puče svrhl monarchii a nastolil republiku, jež se však záhy transformovala v autoritářský režim. Tento režim pokračoval i nástupem strany Baas a Saddáma Husajna na post prezidenta Iráku v roce 1979. Významnými mezníky v kurdské historii se staly roky 1946 a 1975, neboť v těchto letech byly založeny dvě nejsilnější kurdské strany. Demokratická strana Kurdistánu v roce 1946, jež vznikla oddělením od stejnojmenné strany v Íránu, a Vlasteneckého svazu Kurdistánu o 30 let později. Vůdcem této strany se stal Jalal Talabani, dlouholetý sok rodiny Barzaniů a bývalý člen Demokratické strany Kurdistánu, který však odmítal její ideologii a rozhodl se pro založení konkurenční strany. Vzájemná nevraživost těchto dvou stran a jejich vůdců bránila jakémukoli společnému jednání na téma kurdské nezávislosti, avšak světlou výjimkou bylo období irácko-iránské války a po odchodu iráckých vojsk z Kuvajtu, kdy strany spolupracovaly za účelem vytlačit z kurdského území iránskou armádu. Značný vliv na irácké Kurdy a jejich separatistické snahy měla i strana Baas a Saddám Husajn, kteří v prvních letech vlády sice přistoupili na jednání týkajících se kurdské separace, ale jednalo se spíše o strategický krok, než o skutečnou ochotu kurdskou otázku řešit. Kurdské přeběhlictví na stranu Íránu v již výše zmiňované válce bylo zanedlouho potrestáno iráckým vedením, které spustilo kampaň Anfál, přičemž se nejednalo o nic jiného, než o systematické vyvražďování Kurdů.

Třetí kapitola se poté věnovala iráckým Kurdům po vzniku autonomní kurdské oblasti v roce 1991 a především změnám v politickém a stranickém systému iráckého Kurdistánu. V roce 1992 se konaly první parlamentní volby na kurdsém území, ve kterých však obě hlavní kurdské strany obdržely téměř shodný počet hlasů. Byla dojednána dohoda, jež oběma stranám zajišťovala stejný počet křesel v parlamentu, čímž započalo období společného vládnutí. Nově vzniklá Kurdská regionální vláda se musela však potýkat s ideologickými rozpory, které

panovaly mezi stranami, stejně jako s politickou roztržičností regionu. Tato vzájemná odlišnost vyústila v roce 1994 v občanskou válku, v níž tyto strany stanuly proti sobě. Po čtyřletém boji byl konflikt ukončen podepsáním Washingtonské dohody, jež měla zajistit příměří mezi oběma stranami. Do dalších voleb do kurdského parlamentu, které se konaly až v roce 2005, vstoupily strany jako koaliční partneři, což jim zajistilo jednoznačné vítězství. V dalších volbách kandidovaly opět ve stejném koaličním složení, ovšem jejich vítězství nebylo už tak přesvědčivé. Ačkoli se strany snažily udržet alespoň zdání spolupráce, výsledek z prozatímně posledních voleb do kurdského parlamentu vzájemný vztah stran ještě více narušil. Vlastenecký svaz Kurdistánu obdržel až třetí nejvyšší počet hlasů, čímž jeho vliv ve vládě razantně poklesl. Poslední část práce se poté věnovala možným scénářům, jimiž mohou být separatistické snahy iráckých Kurdů ukončeny, a dále v jaké situaci mohou tyto snahy vyústit.

Další výzkum by se dal rozšířit o chystané referendum, jehož případné konání, průběh a výsledky by byly dobrým námětem na rozšíření práce. Dále by bylo zajímavé zaměřit se na změnu vzájemných vztahů mezi Demokratickou stranu Kurdistánu a Vlasteneckým svazem Kurdistánu po výše zmíněném referendu a na jejich jednání týkající se budoucího uspořádání země. Taktéž podstatné by bylo sledovat prezidentské volby, které se v iráckém Kurdistánu budou konat v následujících měsících. Stávající prezident Masud Barzani je velkým obhájcem kurdských práv a nároků na nezávislost, přičemž to byl právě on, kdo oznámil chystané referendum. Pokud by se ve volbách stal prezidentem člověk, jenž nesdílí Barzaniho vizi nezávislého Kurdistánu, budoucí směřování země by bylo nejasné.

Problémy a limity této práce jsou převážně spojeny s nedostatkem odborné literatury, která by se zabývala přímo problematikou kurdské separace vzhledem k aktuální situaci. Zdrojem informací na toto téma byly tak převážně články na internetových serverech, které reagují na aktuální dění.

Zvolená literatura použitá při psaní této bakalářské práce podávala ucelený přehled informací důležitých pro tuto práci a mnoho z nich se stalo stěžejními zdroji informací.

Jak už bylo zmíněno v Úvodu, cílem této bakalářské práce bylo popsat a analyzovat separatistické snahy iráckých Kurdů v období po první světové válce do současnosti, s důrazem na období od 60. let 20. století do pádu Saddáma Husajna v roce 2003. V návaznosti na cíl této práce byla definována hlavní výzkumná otázka: Lze v případě iráckých Kurdů hovořit o iredentě či spíše o secesi? Irementistické snahy iráckých Kurdů, a Kurdů obecně, lze vyzorovat převážně v období po první světové válce, kdy se konaly mírové konference a byly uzavírány dohody o budoucí podobě Evropy i Středního Východu. Kurdům bylo v dohodě ze Sevres přislíbeno vytvoření jednotného samostatného státu, jak to Kurdové požadovali,

avšak kurdská otázka byla v následující dohodě z Laussane vlivem politických změn v Evropě odsunuta do pozadí. Iredentistické zájmy iráckých Kurdů byla nadále podporovány stranami Khoybun a Heva, které se však v následujících letech transformovaly či úplně zanikly. S ohledem na pozici Kurdů v ostatních zemích, v nichž žijí, je vytvoření jednotného nezávislého Kurdistanu cestou ireducenty nepravděpodobné. Kurdským menšinám se v rámci svých zemí nepodařilo vyjednat si přinejmenším autonomii, a tudíž by jejich oddělení od státu v současné době mohlo vyústit ve vojenský konflikt.

Separatistické snahy iráckých Kurdů se tedy v současné době dají označit za secesionistické. Vypovídají o tom i neoficiální referenda, která se konala v roce 2004 a 2005, a ve kterých se pro vytvoření samostatného iráckého Kurdistanu vyslovilo téměř 99 % obyvatel. Pokud by tedy došlo k plánovanému referendu, jehož konání v polovině minulého roku oznámil prezident iráckého Kurdistanu Masud Barzani, je více než pravděpodobné, že by i toto referendum dopadlo stejným výsledkem jako ta předešlá a došlo by vytvoření nezávislého iráckého Kurdistanu. Významnou roli zde však sehrávají dvě hlavní kurdské strany, Demokratická strana Kurdistanu a Vlastenecký svaz Kurdistanu, přičemž jejich vzájemné nesympatie a stále trvající boje o moc mohou integritu státu narušit.

Hlavní výzkumná otázka byla rozvinuta pomocí další, vedlejší výzkumné otázky. Jaký vliv na separatistické tendence iráckých Kurdů měly změny v politickém systému Iráku? Politické změny uvnitř Iráku měly taktéž na kurdské separatistické snahy svůj vliv. S každou změnou iráckého vedení se i znovu objevila jednání na téma kurdské nezávislosti. Kurdové s každou takovou změnou doufali, že nově ustanovená vláda vyhoví jejich požadavkům na nezávislost, což ale nebylo v zájmu iráckých politických lídrů, neboť na kurdské území se nacházejí bohatá naleziště ropy. Jednání tedy nikdy skutečně nezačala a situace ve většině případů vyústila ve vojenský konflikt mezi Kurdy a iráckou vládou. Po nástupu strany Baas a poté Saddáma Husajna se jednání zdála slibná, avšak po irácko-iránské válce dal Husajn jasně najevo, že kurdské separatistické snahy tolerovat nebude. Vše nakonec vyústilo v kampaň Anfál, při níž bylo vyvražděno téměř 200 000 Kurdů. Situace se změnila až v roce 1991 po příchodu spojeneckých vojsk do Iráku, kdy byla nad kurdským územím vytvořena bezletová zóna, jež vedla ke vzniku de facto kurdské autonomní oblasti. S pádem Saddáma Husajna v roce 2003 začala demokratizace Iráku a s tím spojené obnovení kurdských snah na oddělení území, kdy byly tyto snahy definitivně potvrzeny prezidentem Barzaním a ohlášeným referendem.

LITERATURA

- Ambrosio, Thomas. 2001. *Irredentism: Ethnic Conflict and International Politics*. Westport: Praeger Publishers.
- Anderson, Liam, Gareth, Stansfield. 2004. *The Future of Iraq*. New York: Palgrave Macmillan.
- Barša, Pavel, Maxmilián, Strmiska. 1999. *Národní stát a etnický konflikt*. Brno: Centrum pro studium demokracie.
- Bengiová, Ofra. 1999. „Nation Building in Multiethnic Societies: The Case of Iraq.“ Pp. 107–120 in Ofra Bengio, Gabriel Ben-Dor (eds.). *Minorities and the State in the Arab World*. Boulder: Lynne Reinner Publishers.
- Bernicková, Vanessa. 2012. „The Anfal Campaign: A Politically Feasible Atrocity“ *University of Chicago*, (online, Pdf). Dostupné z: <<https://humanrights.uchicago.edu/sites/humanrights.uchicago.edu/files/uploads/Vanessa-Bernick-Martin-Baro-Essay.pdf>> (5. 4. 2015)
- Driver, Godfrey. 1922. „The Religion of the Kurds.“ *Bulletin of the School of Oriental Studies* 2 (2), 197–213. Dostupné z: <<http://www.jstor.org>> (5. 11. 2014)
- Dundar, Fuat. 2012. „British Use of Statistics in the Iraqi Kurdish Question (1919–1932)“ *Center of Middle East Studies*, červenec 2012 (online, Pdf). Dostupné z: <http://www.academia.edu/1798486/Statistquo_British_Use_of_Statistics_in_the_Iraqi_Kurdi sh_Question_1919_1932_> (6. 1. 2015)
- Entessar, Nader. 2009. „The Kurdish Factor in Iran-Iraq Relations“ *Middle East Institute*, (online). Dostupné z: <<http://www.mei.edu/content/kurdish-factor-iran-iraq-relations>> (24. 3. 2015)
- Entessar, Nader. 2010. *Kurdish Politics in the Middle East*. Lanham: Lexington Books.
- Farouk-Sluglettová, Marion, Peter, Sluglett. 2003. *Irák od roku 1958. Od revoluce k diktatuře*. Praha: Volvox Globator.
- Gombár, Eduard, Lukáš, Pecha. 2013. *Dějiny Iráku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

- Gunter, Michael. 1992. „Foreign Influence on the Kurdish Insurgency in Iraq“ *Conflict Quarterly*, (online, Pdf). Dostupné z: <<http://journals.hil.unb.ca/index.php/JCS/article/viewFile/15068/16137>> (23. 3. 2015)
- Gunter, Michael. 2004. „The Kurdish Question in Perspective.“ *World Affairs* 166 (4), 197–205. Dostupné z: <<http://www.jstor.org>> (23. 3. 2015)
- Gunter, Michael. 2008. *The Kurdish Ascending. The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey*. New York: Palgrave Macmillan.
- Gunter, Michael. 2011. *The Historical Dictionary of the Kurds*. Lanham: Scarecrow Press.
- Harris, Winston. 2014. „Chaos in Iraq: Are the Kurds Truly Set to Win?“ *Small War Journal*, (online, Pdf). Dostupné z: <http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/185138/ichaptersection_singledocument/efb1a658-b388-4b90-93ba-6f7366d46986/en/08+Chaos+in+Iraq_+Are+the+Kurds+Truly+Set+to+Win_+-+2014-08-29.pdf> (3. 4. 2015)
- Hiltermann, Joost. 2008. „To Protect or to Project? Iraqi Kurds and Their Future.“ *Middle East Report* (247), 6–17. Dostupné z: <<http://www.merip.org/mer/mer247/protect-or-project>> (15. 2. 2015)
- Hiltermann, Joost. 2013. „Iraq’s Assault against the Kurds“ *World Peace Foundation*, (online). Dostupné z: <<https://sites.tufts.edu/reinventingpeace/2013/06/13/iraqs-assault-against-the-kurds/>> (18. 2. 2015)
- Horowitz, Donald. 2000. „Irredentas and Secessions: Adjacent Phenomena, Neglected Connections.“ Pp. 1788–1801 in John Hutchinson, Anthony Smith (eds.). *Nationalism: Critical Concepts in Political Science*. New York: Routledge.
- Human Right Watch. 1993. „Genocide in Iraq. The Anfal Campaign Against the Kurds“ *A Middle East Watch Report*, (online). Dostupné z: <<http://www.hrw.org/reports/1993/iraqanfal/>> (5. 4. 2015)
- Chazanová, Naomi. 1991a. „Introduction: Approaches to the Study of Irredentism.“ Pp. 1–8 in Naomi Chazan (ed.). *Irredentism and International Politics*. Boulder: Lynne Reinner Publishers.

- Chazanová, Naomi. 1991b. „Conclusion: Irredentism, Separatism and Nationalism.“ Pp. 139–151 in Naomi Chazan (ed.). *Irredentism and International Politics*. Boulder: Lynne Reinner Publishers.
- Izady, Mehrdad. 2004. „Kurds and the Formation of the State of Iraq, 1917-1932.“ Pp. 95–109 in Reeva Simon, Eleanor Tejirian (eds.). *The Creation of Iraq, 1914–1921*. New York: Columbia University Press.
- Katzman. Kenneth. 2008. „The Kurds in Post-Saddam Iraq“ *Foreign Press Center*, (online, Pdf). Dostupné z: <<http://fpc.state.gov/documents/organization/101816.pdf>> (3. 4. 2015)
- Katzman. Kenneth. 2010. „The Kurds in Post-Saddam Iraq“ *Congressional Research Service*, (online, Pdf). Dostupné z: <<https://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RS22079.pdf>> (4. 4. 2015)
- Kelly, Michael. 2010. „The Kurdish Regional Constitution within the Framework of the Iraqi Federal Constitution: A Struggle for Sovereignty, Oil, Ethnic Identity, and the Prospects for a Reverse Supremacy Clause.“ *Penn State Law Review* 143 (3), 708–771. Dostupné z: <<http://www.pennstatelawreview.org/articles/114/114%20Penn%20St.%20L.%20Rev.%2070707.pdf>> (15. 3. 2015)
- Kornprobst, Markus. 2008. *Irredentism in European Politics*. New York: Cambridge University Press.
- Kurdistan Regional Government. 2015. „Members of the Kurdistan Parliament“ *The Kurdistan Parliament*, (online). Dostupné z: <<http://cabinet.gov.krd/p/page.aspx?l=12&s=030000&r=317&p=229&h=1>> (1. 4. 2015)
- Mareš, Miroslav. 2010. „Iredentismus: Tradiční a nová dimenze hrozby pro Českou republiku.“ *Obrana a strategie* 10 (2), 101–119. Dostupné z: <<http://www.obranaastrategie.cz/cs/aktualni-cislo-2-2010/clanky/iredentismus-tradicni-a-nova-dimenze-hrozby-pro-ceskou-republiku.html#.VTzf5ZNJ1-w>> (4. 3. 2015)
- Mareš, Miroslav, Maxmilián, Strmiska. 2003. „Organizace etnických menšin a prosazování jejich zájmů.“ *Sociální studia* 5 (9), 65–85. Dostupné z: <<http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080305095650.pdf>> (15. 3. 2015)
- McDowall, David. 2004. *The Modern History of the Kurds*. London: I. B. Tauris.
- Mella, Jawad. 2005. *Kurdistan and The Kurds. A Divided Homeland and a Nation without State*. London: Western Kurdistan Association.

- Muir, Jim. 2014. „Iraq Kurdistan independence referendum planned“ *BBC*, 1. 7. 2014 (online). Dostupné z: < <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-28103124>> (2. 3. 2015)
- Nagel, Joane. 1978. „The Condition of Ethnic Separatism: the Kurds in Turkey, Iran and Iraq“ *American Sociological Association*, (online, Pdf). Dostupné z: <<http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED161813.pdf>> (13. 12. 2014)
- National Democratic Institute. 2013. „Iraq Election Watch: KRG Parliamentary Elections“ *Election Watch*, (online, Pdf). Dostupné z: < <https://www.ndi.org/files/NDI-Iraq-Election-Watch-Ed7.pdf>> (24. 3. 2015)
- Nerwiy, Hawar. 2012. „The Republic of Kurdistan, 1946“ *Universiteit Leiden*, (online, Pdf). Dostupné z: <<https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/18583/Thesis,%20the%20Republic%20of%20Kurdistan,%20final%20version,%2015-2-2012.pdf?sequence=16>> (2. 1. 2015)
- Özgül, Hakan. 2004. *Kurdish Notables and the Ottoman State*. New York: University of New York Press.
- Pollock, David. 2008. „The Kurdish Regional Government in Iraq: An Inside Story.“ Pp. 2–12 in Soner Cagaptay (ed.). *The Future of the Iraqi Kurds*. Washington: Institute for Near East Policy.
- Raděj, Tomáš. 2010. *Irácké povstání v letech 2003 až 2009*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Rafaat, Aram. 2007. „An Independent Kurdish State: Achievable or Merely a Kurdish Dream?“ *The Journal of Social, Political and Economic Studies* 32 (3), 267–304. Dostupné z: < http://www.jspes.org/Sample_Rafaat.pdf> (13. 12. 2014)
- Roche, Andrew. 2013. „Iraqi Kurdish President set to rule for two more years“ *Reuters*, 30. 6. 2013 (online). Dostupné z: < <http://uk.reuters.com/article/2013/06/30/uk-iraq-kurds-barzani-idUKBRE95T0BW20130630>> (2. 3. 2015)
- Smith, Anthony. 1991. *National Identity*. Reno: University of Nevada Press.
- Smith, Anthony. 1983. *Theories of Nationalism*. New York: Holmes & Meier.
- Smith, Ben. 2010. „The Parliamentary Election in Iraq“ *House of Commons*, (online, Pdf). Dostupné z: <www.parliament.uk/briefing-papers/SN05380.pdf> (4. 3. 2015)

Stansfield, Gareth. 2001. „Iraqi Kurdistan. An Analysis and Assessment of the Development and Operation of the Political System“ *Centre for Middle Eastern and Islamic Studies*, (online, Pdf). Dostupné z: < <http://theses.dur.ac.uk/1205/1/1205.pdf>> (21. 12. 2014)

Stansfield, Gareth. 2003. *Iraqi Kurdistan: Political Development and Emergent Democracy*. London: Taylor & Francis.

Stansfield, Gareth. 2013. „The unravelling of the post-First World War state system? The Kurdistan Region of Iraq and the transformation of the Middle East.“ *International Affairs* 89 (2), 259–282. Dostupné z: <http://www.bu.edu/iis/files/2013/04/INTA89_2_02_Stansfield.pdf> (10. 3. 2015)

Tanchum, Michael. 2015. „The Kurds’ Big Year“ *Foreign Affairs*, 12. 1. 2015 (online). Dostupné z: < <http://www.foreignaffairs.com/articles/142765/michael-tanchum/the-kurds-big-year>> (2. 3. 2015)

van Bruinessen, Martin. 1989. „Major Kurdish Organizations in Iraq“ *Middle East Report*, (online). Dostupné z: <<http://www.merip.org/mer/mer141/major-kurdish-organizations-iraq>> (6. 3. 2015)

van Bruinessen, Martin. 1991. „The Religion in Kurdistan.“ *Kurdish Times* 4 (2), 5–27. Dostupné z: < https://www.academia.edu/6265981/Religion_in_Kurdistan> (4. 1. 2015)

Vanly, Ismet. 1993. „Kurdistan in Iraq.“ Pp. 139-194 in Gerard Chaliand (ed.). *A People without a country*. London: Zed Press.

Wang, Bo. 2010. „The Political Perspective of the Iraqi Kurds after the US Military Retreat.“ *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies* 4 (2), 1–13. Dostupné z: <http://mideast.shisu.edu.cn/_upload/article/ab/db/32035a7f46a38d6a7fb9c7247332/81d4d1cc-1b11-4217-a033-2b6eb37fed36.pdf> (10. 3. 2015)

Wanche, Sophia. 2002. „Identity, Nationalism and the State System: the Case of Iraqi Kurdistan“ *Institute for Middle Eastern and Islamic Studies*, (online, Pdf). Dostupné z: <<http://theses.dur.ac.uk/1722/>> (10. 3. 2015)

Weiner, Myron. 1971. „The Macedonian Syndrome: An Historical Model of International Relations and Political Development.“ *World Politics* 23 (4), 665–683. Dostupné z: <<http://www.jstor.org>> (21. 1. 2015)

Yagcioglu, Dimostenis. 1996. „Irredentism: An Inevitable Tendency of Ethnic Nationalism“ *Conflict Resolution Page*, (online, Pdf). Dostupné z:
<http://www.academia.edu/1029408/Irredentism_An_Inevitable_Tendency_of_Ethnic_Nationalism> (21. 1. 2015)

Yildiz, Kerim. 2004. *The Kurds in Iraq. The Past, Present and Future*. London: Pluto Press.

Abstrakt (CZ)

Cílem této bakalářské práce je popsat a analyzovat separatistické tendence iráckých Kurdů v období od konce první světové války do současnosti, s důrazem na období od 60. let 20. století po pád Saddáma Husajna v roce 2003. Teoretická část práce vychází z teorie iredenty, secese a separatismu, přičemž jsou tyto teoretické koncepty aplikovány na separatistické snahy iráckých Kurdů. Druhá kapitola se zabývá vzrůstajícím nacionalismem iráckých Kurdů, kapitola třetí se poté věnuje vztahu dvou hlavních kurdských politických stran, jejich vlivem na kurdskou separatistickou politiku a dále možnými scénáři budoucího vývoje v oblasti iráckého Kurdistanu. Práce je případovou studií, jež používá prvky deskripce a analýzy. Na základě této analýzy bylo zjištěno, že v případě iráckého Kurdistanu se jednalo o iredentu především v první polovině 20. století, v současné době kurdská vláda usiluje o secesi.

Abstract (EN)

The aim of this bachelor thesis is to describe and analyze the separatist tendencies of Iraqi Kurds in the period from the end of the First World War to the present, with emphasis on the period since the 60s of the 20th century until the fall of Saddam Hussein in 2003. The theoretical part is based on the theory of irredentism, secession and separatism, while these theoretical concepts are applied to separatist efforts of Iraqi Kurds. The second chapter deals with the growing nationalism of the Iraqi Kurds, the third chapter devotes to the relationship between the two main Kurdish political parties, their influence on Kurdish separatist policy and possible scenarios for future developments in Iraqi Kurdistan. This bachelor thesis is a case study, which uses elements of description and analysis. Based on this analysis it was found out that in the case of Iraqi Kurdistan was a irredentism especially in the first half of the 20th century, currently Kurdish leadership seeks secession.